

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj názorů vedení ČLR na problematiku populačního růstu

Development of the PRC Leadership's Opinions on the Issue
of Population Growth

Autor práce: Tereza Malá

Vedoucí práce: PhDr. Adam Horálek, Ph.D.

Olomouc 2015

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Humanitní studia
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Čínská filologie - Aplikovaná ekonomická studia
(ČI-AE)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
MALÁ Tereza	Na Louky 76/10, Opava - Zlatníky	F110549

TÉMA ČESKY:

Vývoj názorů vedení ČLR na problematiku populačního růstu

NÁZEV ANGLICKY:

Development of PRC leadership opinions on the issue of population growth

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Adam Horálek, Ph.D. - ASH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat problematikou populačního růstu v Čínské lidové republice, konkrétně vývojem názorů vedení ČLR. Cílem této bakalářské práce je provést analýzu vládních dokumentů ČLR a západní odborné literatury a srovnat odlišnosti jejich interpretace k populačnímu růstu. Zkoumat, zda se jedná o dynamický či statický vývoj v názorech na problematiku a odhadnout, jakým směrem se budou názory a problematika vyvíjet.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

People's Republic of China. Population and Family Planning Law of the People's Republic of China. In: Beijing: China Population Publishing House, 2002, s. 32. ISSN 7-80079-745-7.; INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: Family Planning in China. Beijing, 1995. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/familypanning/index.htm>; INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: China's Population and Development in the 21st Century. 2000. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/21st/index.htm>; SCHARPING, Thomas. Birth Control in China 1949-2000: Population policy and demographic development. New York, USA: RoutledgeCurzon, 2003. ISBN 0-7007-1154-6.

Podpis studenta:

Datum: 6. 11. 2014

Podpis vedoucího práce:

Datum: 6. 11. 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vývoj názorů vedení ČLR na problematiku populačního růstu“ vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci 6.5.2015

Podpis:.....

ANOTACE

Příjmení a jméno: Malá Tereza

Název katedry a fakulty: Katedra asijských studií, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Vývoj názorů vedení ČLR na problematiku populačního růstu

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Adam Horálek, Ph.D.

Počet znaků: 102 753

Počet stran: 67

Klíčová slova: politika jednoho dítěte, populační politika, rodinné plánování, propaganda, Čína

Shrnutí

Bakalářská práce usiluje o analýzu vývoje názorů vedení Čínské lidové republiky na problematiku populačního růstu. Práce popisuje populační politiku v Číně v druhé polovině 20. století. Soustřeďuje se především na charakteristiku politiky jednoho dítěte a její vývoj až do počátku roku 2015. Za tímto účelem byla provedena analýza právních předpisů Číny, kde je cílem zjistit, jak politika jednoho dítěte funguje. Hlavním cílem práce je prostřednictvím analýzy oficiálních vládních dokumentů a odborné západní literatury popsat historický průřez postojů čínského vedení k populační problematice. Zjistit kdy a k jakým změnám v postojích čínských politiků došlo. Jaké byly nástroje propagandy a jaké jsou důsledky rodinného plánování v Číně.

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Adamovi Horálkovi Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, podnětné připomínky a konzultace při zpracování této práce.

OBSAH

Seznam grafů, tabulek, obrázků	7
Ediční poznámka.....	8
ÚVOD	9
1. POPULAČNÍ POLITIKA.....	11
1.1 Historie populačních politik	14
1.2 Postoje vlád k populačním politikám ve světě	17
2. RODINNÉ PLÁNOVÁNÍ V ČÍNĚ	22
2.1 Právní hledisko rodinné politiky	23
2.2 Dohled nad rodinným plánováním.....	27
2.3 Postihy za porušení rodinné politiky	29
2.4 Výjimky z politiky jednoho dítěte.....	32
3. VÝVOJ NÁZORŮ VEDENÍ ČLR NA PROBLEMATIKU POPULAČNÍHO RŮSTU ...	35
3.1 Propaganda politiky jednoho dítěte.....	45
4. DŮSLEDKY POLITIKY RODINNÉHO PLÁNOVÁNÍ V ČÍNĚ.....	52
ZÁVĚR	58
Resumé.....	60
Prameny a literatura	61
Seznam příloh	66
Přílohy.....	67

Seznam grafů, tabulek, obrázků

Grafy

Graf 1: Odhadovaný vývoj světové populace v období 2000 – 2050.....	18
Graf 2: Zásahy zemí s cílem změnit stav populačního růstu podle ekonomické vyspělosti v roce 2013.	20
Graf 3: Věková pyramida čínské populace k roku 2013	53

Tabulky

Tabulka 1: Pohled světových vlád na populační růst v roce 2011.....	19
Tabulka 2: Druhy intervencí vlád s cílem změnit stav populačního růstu v letech 2011 a 2013.....	21

Obrázky

Obrázek 1: Slogan k politice jednoho dítěte.....	46
Obrázek 2: Plakát k politice rodinného plánování.....	48
Obrázek 3: Plakát k rodinnému plánování.....	50
Obrázek 4: Plakát k rodinnému plánování.....	50

Ediční poznámka

Čínské výrazy jsou uváděny v transkripci pinyin, která slouží pro přepis znakového písma. V závorkách je uvedena česká transkripce, která umožňuje přesnější výslovnost čínských názvů, například Mao Zedong (Mao Ce-tung). Pokud jsou v textu přímo použity čínské znaky, v závorkách je doplňuje transkripce pinyin. V případě, že má výraz ustálený český ekvivalent, je slovo uvedeno v češtině, například Peking. Překlady z čínského a anglického jazyka jsou mé vlastní, pokud není v textu uvedeno jinak.

Obrazové přílohy, grafy a tabulky jsou vzhledem k charakteru práce a pro větší přehlednost zařazeny přímo do hlavního textu práce.

ÚVOD

Předmětem předkládané bakalářské práce je vývoj názorů vedení Čínské lidové republiky na problematiku populačního růstu. Téma bylo vybráno s ohledem na aktuálnost, jako ne zcela prozkoumané, badatelsky přínosné, vědecky nosné a s ohledem na můj roční studijní pobyt v jedné z největších čínských metropolí Tianjinu. Studijní pobyt byl jedním ze zdrojů inspirace při výběru tématu i samotném zpracování práce, neboť jsem měla možnost přímo pozorovat reálné dopady populační politiky na běžný život čínských obyvatel, jejich názory k populační politice, názory čínských studentů a univerzitních profesorů. V této době se nadto v Číně začaly objevovat náznaky možného upuštění od dosavadní koncepce populační politiky.

Čína je v současné době nejlidnatější zemí světa, přitom zcela zásadní nárůst obyvatelstva země zaznamenala ve 20. století. Důvodné obavy vládnoucí Komunistické strany Číny z přelidnění vedly v Čínské lidové republice v druhé polovině 20. století k radikálním změnám v jejich politických postojích k populační problematice. Vrcholem těchto změn bylo zavedení nové populační politiky na konci 70. let 20. století, která s ohledem na populační vývoj a politické postoje strany prošla určitými korekcemi. K poslední korekci čínské populační politiky došlo na přelomu roku 2013/2014. Česká i zahraniční média tuto změnu vnímají jako průlom v dosavadní koncepci čínské populační politiky a hovoří o změně kurzu, o jejím možném upuštění, o odchýlení se od dlouhotrvajícího statu quo.

Bakalářská práce analyzuje vývoj názorů vedení Čínské lidové republiky na problematiku populačního růstu a důsledky její novely z roku 2014. Základ výzkumu se opírá o právní předpisy spojené s politikou jednoho dítěte, tzv. čínské „White paper“, které shrnují oficiální vyjádření vlády k danému tématu, a o oficiální zprávy z výročních zasedání čínské vlády. Tento základ je doplněn západní odbornou literaturou, stěžejními zdroji jsou v tomto smyslu odborné články Susan Greenhalgh, profesorky Harvardské Univerzity, která se specializuje mmj. na reprodukční a populační politiku, a článek trojice čínských odborníků na populační politiku působících na univerzitách v USA, Feng Wang, Yong Caie a Baochang Gua.

Dílkými cíli práce jsou nástin teoretických a reálných východisek problematiky populační politiky Číny v druhé polovině 20. století, nalezení a rozbor změn v populační politice Číny až po přijetí novely v roce 2014 a popis stanoviska vlády na počátku roku 2015. Práce si rovněž klade za cíl analyzovat právní aspekty populační politiky Číny, především postihy za její nedodržování, důsledky populační politiky pro obyvatele Číny i Čínu samotnou a motivaci vládní strany k zavedení nové populační politiky v zemi.

Práce je členěna do čtyř stěžejních kapitol, které se věnují obecné charakteristice populační politiky, jejím nástrojům a vývoji, různým postojům světových vlád k populační politice, dále rodinnému plánování v Číně, právním hlediskům a dohledu nad politikou jednoho dítěte, postihům za porušení politiky jednoho dítěte a výjimkám z politiky jednoho dítěte. V hlavní části se práce věnuje historickému průřezu a postojům čínských politiků na populační problematiku, nástrojům její propagandy a důsledkům populačního plánování v Číně.

1. POPULAČNÍ POLITIKA

Populační politiku chápeme jako součást sociální politiky státu. Prostřednictvím populační politiky se stát snaží účelově řídit populační vývoj společnosti. Někdy se populační politika označuje jako politika rodinná. Při tomto označení může docházet k desinterpretaci populační politiky jako politiky, která sleduje pouze pronatalitní nebo protinatalitní opatření, ale nebere v úvahu migrační politiku, která je také součástí populační politiky.

Přestože pojem populační politika nemá celosvětově jednotnou uznávanou definici, vztahují se k ní dva obecné přístupy, užší a širší pojetí. V užším pojetí se jedná o souhrn veřejných politik, který se snaží ovlivnit populační růst nebo různé demografické proměnné. Demografickými proměnnými rozumíme například porodnost, plodnost či úmrtnost. Širší přístup zahrnuje celkovou sociální, hospodářskou nebo jinou politiku vlády, která přímo či nepřímo ovlivňuje demografické proměnné.¹

Populační politiku stejně jako další politiky státu realizuje vláda prostřednictvím právních aktů. Populační politika vychází z cílů vlády, které se mohou odvíjet od historického, politického, ideologického, kulturního a socioekonomického pozadí. Snahou vlády je využít veškerých dostupných prostředků a přizpůsobit populační politiku tak, aby cíle naplnila. Příkladem může být cílování v oblasti:

- úmrtnosti nebo porodnosti,
- migrace,
- udržení rovnoměrné věkové struktury obyvatelstva, zlepšení zdravotního stavu populace.

Cílem populační politiky v oblasti úmrtnosti je obecně snížení četnosti úmrtí. Cíle v oblasti porodnosti jsou rozděleny do tří skupin: zvýšení porodnosti, snížení nebo omezení porodnosti, zachování stavu porodnosti.

Migrační cíle zohledňují dva migrační proudy: imigraci, nebo-li přistěhování lidí do společnosti, a emigraci, nebo-li vystěhování lidí ze společnosti. Cíle v oblasti

¹ LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, s. 33.

migrační politiky jsou podobné cílům natality, jedná se o podporu obou forem migrace, snahu ji omezit nebo udržení rovnoměrného stavu migrace.

K dosažení zmíněných cílů využívá populační politika dva druhy nástrojů, nástroje přímé a nepřímé. Mezi přímé nástroje populační politiky řadíme taková opatření, která mají přímo vliv na vývoj populace. Jsou jimi například porodné, placená mateřská či rodičovská dovolená nebo různé zvýhodnění a slevy na daních pro rodiny s dětmi. Nepřímé nástroje působí na vývoj populace nepřímo, například prostřednictvím sociálních výhod. Příkladem může být zkvalitnění zdravotní péče, novomanželské půjčky, příspěvky na bydlení a dotace školských zařízení,² za nepřímý nástroj můžeme považovat také omezení a zpřísnění podmínek k rozvodům.

Uvedené příklady se vztahují k podpoře pronatalitní politiky. Existují však opatření, která mají za cíl porodnost snižovat. Mezi taková opatření řadíme existenci a dostupnost různých druhů antikoncepce, legalizaci interrupcí, zvyšování věkové hranice pro uzavření manželství, podporu a propagaci plánovaného rodičovství. Dále zde patří propagace nižšího počtu dětí v rodině nebo omezení sociálních příspěvků na dítě a odstupňování sociálních podpor podle počtu narozených dětí.

Pronatalitní a protinatalitní opatření jsou výsledkem stavu demografické tranzice obyvatelstva. Demografická tranzice objasňuje přechod společnosti z režimu vysoké úmrtnosti a porodnosti do režimu nízké úmrtnosti a porodnosti. Tranzice zachycuje změny v populačním růstu obyvatelstva světa od 2. poloviny 18. století, kdy se v důsledku modernizace společnosti začal zrychlovat růst světové populace.³ Demografická tranzice obyvatelstva má několik fází. První fáze je charakteristická vysokou porodností i úmrtností. V druhé fázi dochází k poklesu úmrtnosti v důsledku vývoje medicíny a zlepšení hygienických návyků společnosti. Ve třetí fázi dochází k poklesu porodnosti, úmrtnost je stabilizována. Třetí fáze se spojuje také s rostoucí migrací. Ve čtvrté fázi se vedle ustálení úmrtnosti ustálí také porodnost. Demografická tranzice obyvatelstva začala v různých oblastech světa v jinou dobu, proto jsou různé

² ZEMÁNEK, Petr. *Demografie a populační politika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s 38.

³ VAŇO, Boris, Danuša JURČOVÁ a Ján MÉSZÁROS. *Základy demografie*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2003, s. 86.

světové oblasti a státy v odlišných fázích tranzice. Většina ekonomicky vyspělých států se nachází ve čtvrté fázi, zatímco některé zaostalé státy se teprve dostávají k fázi druhé.

Pronatalitní a zároveň tedy propopulační opatření jsou v současnosti častým jevem ve vyspělých světových ekonomikách, kde je snaha vyvarovat se novým demografickým trendům, mezi které patří nízká porodnost a rychlé stárnutí populace. Ekonomicky vyspělejší země mají obecně vzdělanější populaci. Kupříkladu kombinace programů plánovaného rodičovství a vzdělávání, především mladých dívek, způsobuje pokles porodnosti. Vzdělanější ženy zakládají obvykle menší rodiny v pozdějším věku, částečně proto, že si uvědomují náklady spojené s porodem a výchovou potomků. Menší rodiny dávají ženám příležitost realizovat se na pracovním trhu.⁴ Podle Bongaartse v článku „Population Policy in Transition in the Developing World“ pomalejší nárůst mladé populace hledající zaměstnání snižuje konkurenci na pracovním trhu a zabraňuje poklesu mezd.⁵ Tvrzení je poměrně zavádějící, neboť Bongaarts nebere zřetel na vznikající mezery na trhu práce, které jsou způsobeny pomalejším nárůstem mladé populace, a tedy na vznikající nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, které nejsou schopny zaplnit počet nabízených pracovních míst a tudíž klesá například konkurenceschopnost firem. Donedávna byla vyspělou společností oceňována pouze ekonomická produkce spojovaná s budováním kariéry a snahou zajistit vysoký příjem domácnosti na úkor rodinného života. Oproti tomu je v současnosti ve vyspělých ekonomikách trendem připisovat rodinnému životu větší hodnotu nebo ho přinejmenším povýšit na stejnou úroveň.

Protinatalitní opatření jsou spíše spojována se zeměmi rozvojovými, kde je vysoká míra porodnosti, nižší ekonomický rozvoj, vyšší negramotnost obyvatelstva a navíc zde hrají roli také tradiční kulturní hodnoty či náboženské tradice.

⁴ BONGAARTS, John, SINDING, Steven. Population Policy in Transition in the Developing World. *Science Magazine* [online]. 2011, Vol. 333 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://josecarilloforum.com/>.

⁵ Tamtéž.

1.1 Historie populačních politik

Státy zavádějí populační politiky z různých důvodů. Existují státy, které mají pevně daný cíl populačního růstu a snaží se ho prostřednictvím vládních intervencí naplnit. Na druhé straně jsou státy, kde cíle populačních politik nenabývají takového významu a státy pouze monitorují vývoj populace.

Historie populačních politik sahá až do období starověku, vychází z právních pramenů týkajících se manželství a rodiny. Za jedny z prvních pokusů o podporu manželství a plození dětí považujeme zákony císaře Augusta z období starého Říma. Manželství zde bylo podporováno rozličnými způsoby, počínaje prohlášením některých tradičních zvyklostí za neplatné, přes novou sňatkovou legislativu a znevýhodnění svobodných osob konče. Za neplatné bylo například považováno rozhodování rodičů o budoucím manželství svých dětí. Nová ustanovení sňatkové legislativy měla za úkol odrazovat sňatky osob, z nichž jedna již byla postavena mimo reprodukční věk. Hlavním cílem bylo podpořit plození dětí a zajistit tak budoucí příjmy pro státní pokladnu. Znevýhodnění svobodných osob se projevovalo například při dědění.⁶

V období středověku mělo silný vliv na populační vývoj a prorodinnou politiku křesťanství, které zároveň přineslo nový pohled na dosud znevýhodněné svobodné lidi. Kromě prorodinné politiky křesťanství propagovalo celibát kněží a řádových sester.⁷

K rozmachu populační politiky došlo v 17. století v západní Evropě. V tomto období byly ve Španělsku a Francii vydány dva důležité právní předpisy na podporu propopulační politiky, Španělský edikt a Francouzský edikt. Španělský edikt z roku 1623 poskytoval výjimku z placení určitých poplatků týkajících se daní nebo cel mužům, kteří se oženili před 18. rokem života po dobu prvních čtyř let. Dále poskytoval celoživotní úlevy na daních rodinám s šesti a více dětmi. Edikt podporoval imigraci přistěhovalců, kteří vyvíjeli průmyslovou nebo zemědělskou činnost, naopak emigrace byla zakázána. Francouzský edikt z roku 1666, podobně jako Španělský edikt, osvobozoval od placení daní manžele, kteří byli sezdáni před 20. rokem života do

⁶ LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, s. 49.

⁷ Tamtéž.

dovršení jejich 25 let nebo před 21. rokem do dovršení 24 let. Edikt dále osvobozoval od daní otce, kteří měli více než 10 dětí, z nichž ani jedno nebylo knězem nebo řádovou sestrou, a obsahoval nárok na příspěvek v penzi pro rodiče, kteří měli více než 10 dětí.⁸

Století 19. a počátek 20. století přineslo odlišné pohledy na populační vývoj v Evropě. Tyto pohledy vycházely zejména z ekonomických teorií. Na jedné straně stála teorie, že populační růst má negativní dopady na růst ekonomický, zatímco druhá teorie obhajovala pozitivní vliv populačního růstu na růst ekonomický. První populační teorie vychází z ekonomického směru malthusiánství, které bylo pojmenováno po anglickém ekonomovi T. R. Malthusovi. Ten říká, že vysoký populační růst je spojen s větší spotřebou zdrojů.⁹ Podle Malthusovy teorie byly vlády znepokojeny vysokým populačním růstem a spotřebou zdrojů, které by mohly způsobit nárůst sociálních rozdílů a vyvolat nepokoje. Oproti tomu stála druhá teorie, že velikost národa odráží jeho sílu a možnosti ekonomické produkce. Obě teorie jsou sice historické, ale i dnes slouží k inspiraci. Pro uplatnění v praxi jsou poměrně radikální, a proto se musí zvážit všechna možná rizika.

V 50. letech 20. století byl populační vývoj ve světě ovlivněn faktory, které vycházely z převratných společenských událostí, zejména z první a druhé světové války. Vývoj populace byl ovlivněn novým uspořádáním světa a dosahem politických ideologií vítězných mocností. I přes probíhající studenou válku se svět začal postupně globalizovat, k čemuž přispěl rozvoj vědy a techniky ve všech oblastech.

Druhá světová válka přinesla obrovské ztráty na lidských životech a bezpochyby snížila stav světové populace. Porodnost díky jejímu konci, postupnému zlepšování sociálních podmínek a nástupu silných ročníků v poválečném období ve vyspělých zemích západní Evropy a USA stoupala. Ještě v období 1960 – 1965 se míra populačního růstu v západních prodemokratických zemích držela nad 1 %, po roce 1965 začala klesat a postupně spadla pod hranici prosté reprodukce.¹⁰ Na tuto situaci většina

⁸ LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, s. 49-50.

⁹ MALTHUS, Thomas. *An Essay on the Principle of Population*. London: Electronic Scholarly Publishing, 1998. Dostupné z: <http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf>.

¹⁰ United Nations, Department of Economic and Social Affairs. *World Population Prospects: The 2012 Revision* [online]. United Nations, 2013 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2k0data.asp>.

států paralelně reagovala zřízením úřadů a kanceláří, které monitorovaly tendence v demografickém vývoji, ale zpočátku přímo do vývoje porodnosti státy nezasahovaly.

¹¹ Poté, co si vlády uvědomily narůstající závažnost poklesu porodnosti, začaly lidem nabízet různé sociální výhody a poskytovat finanční podpory rodinám. Vlády začaly uplatňovat nové propopulační politiky, zvyšovaly přídavky na děti, zavedly placenou mateřskou dovolenou nebo poskytovaly pomoc při shánění bydlení. V některých zemích se sociální požadavky promítly do programů politických stran. Zvláštní úlohu v západních zemích zastávaly církve, které prostřednictvím učení o křesťanských hodnotách nepřímo podporovaly prorodinnou a tedy propopulační politiku.

Západní země sice provedly řadu propopulačních opatření, ale zároveň tolerovaly potraty a šíření antikoncepce, které měly negativní efekt na úroveň porodnosti. K nárůstu porodnosti nepřispěla ani postupná emancipace žen a jejich větší angažovanost na pracovním trhu. Jelikož se porodnost nepodařilo radikálním způsobem zvýšit, začaly ji státy kompenzovat migrační politikou.

Plánování demografického vývoje a zavedení propopulačních opatření bylo důležitým opěrným bodem pro centrálně plánovanou ekonomiku Východního bloku.¹² V zemích Východního bloku měl populační vývoj zpočátku obdobné tendence jako v zemích demokratických, došlo ke zvýšení porodnosti, postupně se ale začaly objevovat rozdíly, které se později jen prohloubily. Stejně jako v prodemokratických zemích byly i v zemích Východního bloku legalizovány interrupce, které byly prováděny na základě povolení příslušných úřadů. Na rozdíl od západních zemí měli obyvatelé Východního bloku omezený přístup k antikoncepčním metodám a prostředkům, a interrupce tak byla jednou z mála možností, jak zabránit nechtěnému narození potomka. Například v některých zemích východního bloku, především v Rumunsku ke konci 50. let, množství potratů dosáhlo téměř stejného počtu, jako počet narozených dětí. Z tohoto důvodu došlo ve většině zemí Východního bloku k restrikcím interrupcí a k uzákonění přísných podmínek pro jejich realizaci.

¹¹ LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, s. 55.

¹² LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, s. 57.

Oproti tomu v populačním růstu některých rozvojových zemí nastala zásadní změna, která byla podnícena rozvojem zdravotnictví, zdravotnických technologií a rozšířením léků do méně vyspělých oblastí. Tato změna zapříčinila zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva, snížila četnost úmrtí, a tím zvýšila populační růst hlavně v Asii, Jižní Americe a v Africe, kde se natalita udržela na vysoké úrovni dodnes.¹³ Většina rozvojových zemí považovala příliš vysoký populační růst za hrozbu. Země se obávaly snížení životní úrovně populace a prohloubení sociálních rozdílů, proto mnohé z nich v 60. letech nabídly lidem dobrovolné programy rodinného plánování, které byly lidmi respektovány. Pouze v ojedinělých případech byly používány donucovací metody k programům rodinného plánování. Programy byly ve spoustě případů podpořeny mezinárodní asistencí, především poskytovaly informace o možnostech antikoncepce a její dostupnosti. Výsledkem byla informovanost lidí, schopnost kontrolovat své reprodukční možnosti a zabránění nechtěných početí.¹⁴

1.2 Postoje vlád k populačním politikám ve světě

V současnosti žije na světě přibližně 7,3 miliard lidí.¹⁵ Odhaduje se, že podle střední hodnoty tempa růstu populace by se měl v roce 2050 velikost populace zvýšit zhruba o 2 miliardy. Okrajové varianty pak prognózují, že maximální stav populace by v roce 2050 měl být téměř 10,9 miliard, zatímco minimální stav populace by neměl klesnout pod 8,3 miliard, při zachování stávajících vstupních dat. K roku 2100 se střední stav populace odhaduje na 10,9 miliard lidí, odhad maximálního stavu populace je 16,6 miliard lidí, minimální stav populace by neměl klesnout pod 6,8 miliard.¹⁶ Variabilita mezi odhady v letech se zvyšuje, což je dáno přesností statistických výpočtů.

¹³ BONGAARTS, John, SINDING, Steven. Population Policy in Transition in the Developing World. *Science Magazine* [online]. 2011, Vol. 333 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://josecarilloforum.com/>.

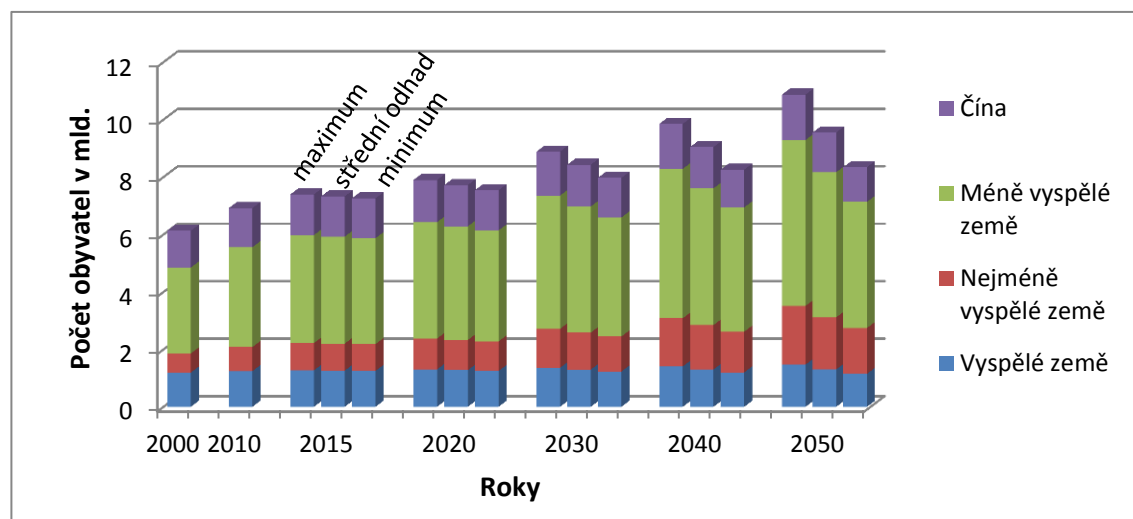
¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ United Nations, Department of Economic and Social Affairs. *World Population Prospects: The 2012 Revision* [online]. United Nations, 2013 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm>.

¹⁶ Tamtéž.

Zásadní je ale zjištění, že průměrný počet obyvatel planety se během následujících 85 let zvedne přibližně o necelých 50 %.

Graf 1: Odhadovaný vývoj světové populace v období 2000 – 2050.

Data jsou převzata z: United Nations, Department of Economics and Social Affairs. *Population Division, Policy Estimates and Projection Section* [online]. United Nations, 2014 [cit. 2015-03-07]; graf je vlastní.

Vývoj světové populace v letech 2000 – 2050 zachycuje graf 1, jehož horizontální osa znázorňuje vybrané roky a vertikální osa počet obyvatel. Jednotlivé sloupce představují v tomto pořadí odhad maximální, střední, a minimální odhad stavu populace.

Kromě nepředvídatelných, nezadržitelných přírodních katastrof jako jsou zemětřesení, záplavy, tajfuny, extrémní sucha, které ovlivňují stav populace, a dalších činitelů jako je globální oteplování, nedostatek přírodních zdrojů, nedostatek potravin, nedostatečná úroveň hygieny a devastující války, které mají všechny negativní vliv na růst populace, mohou řízeně ovlivnit stav populace právě populační politiky. K tomu organizace spojených národů pravidelně vydává „Population Policy Database“, výzkumnou studii, kde shromažďuje názory světových vlád na populační vývoj v jejich zemi. V této databázi lze například zjistit velikost populace, růst populace, úroveň plodnosti, podporu užívání antikoncepce, úroveň migrace a mnoho dalších veličin sledovaných v konkrétních zemích současně s názory a postoji vlád, které vůči nim

zaujímají. Následující tabulka zobrazuje četnosti konkrétních postojů vlád k populační politice v roce 2011.

Tabulka 1: Pohled světových vlád na populační růst v roce 2011.

Názor vlády	Počet zemí	Počet zemí v procentech
Příliš nízký růst	44	22,5
Uspokojivý růst	83	42,4
Příliš vysoký růst	69	35
Celkem	196	100

Data jsou převzata z United Nations, Department of Economics and Social Affairs. *Population Division, Policy Section* [online]. United Nations, 2014 [cit. 2015-03-03]; tabulka je vlastní.

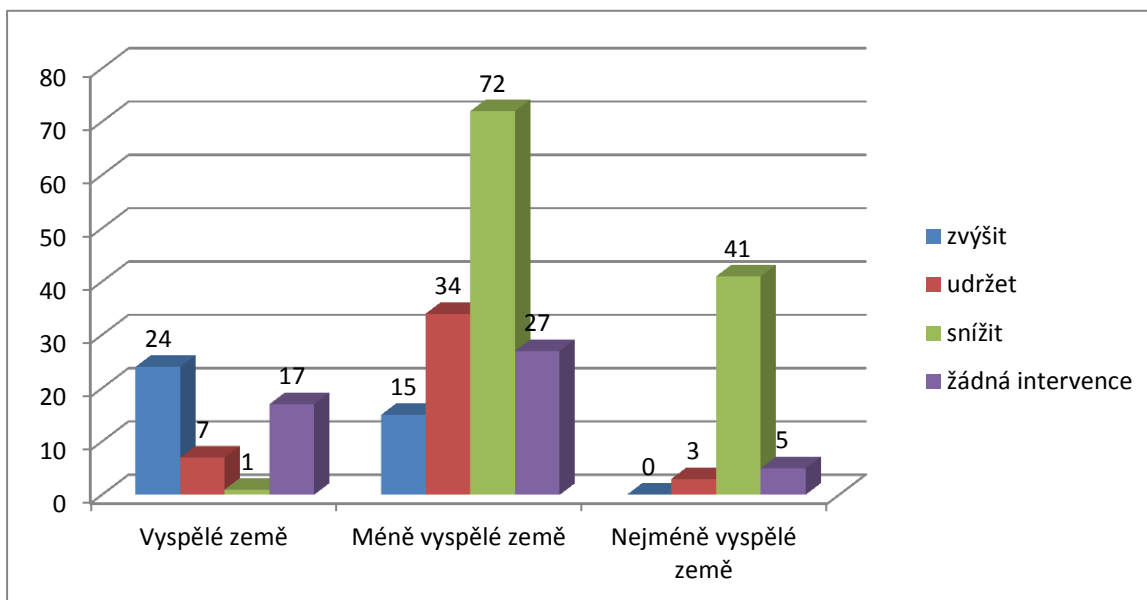
Z tabulky 1 vyplývá, že méně než polovina světových vlád považuje populační růst ve svých zemích za uspokojivý, kdežto 113 světových vlád shledává populační růst ve svých zemích za nevyhovující, přičemž 35 % vlád vidí problém v tom, že je populační růst příliš vysoký a 22,5 %, že je příliš nízký.

Vývoj populace je také ovlivněn ekonomickým rozvojem regionů. OSN rozděluje státy světa do 3 různých kategorií, jsou to vyspělé země, méně vyspělé země a nejméně vyspělé země. Mezi vyspělé země řadíme zejména země Severní Ameriky, evropské státy, Austrálii, Nový Zéland a Japonsko, za nejméně vyspělé země považujeme většinu států střední a jižní Afriky, některé asijské státy a státy v oblasti Tichomoří a několik států střední Ameriky. Ostatní státy tvoří největší skupinu, skupinu rozvojových zemí, kde se mimo jiné řadí také Čína. Nejvyspělejší světové země mají problém se snižujícím se stavem populace, proto spíše podporují intervence s cílem zvýšit růst populace. Méně vyspělé a nejméně vyspělé země mají opačný problém a snaží se růst populace omezit.

Graf 2 zobrazuje přehled zemí dle ekonomické vyspělosti, ve kterých v roce 2013 vlády aplikovaly dílčí nástroje populační politiky s cílem ovlivnit stav budoucí populace v dané zemi. Na horizontální ose jsou kategorie zemí, na vertikální ose je

počet zemí, jednotlivé sloupce zobrazují počet zemí, které se rozhodly aplikovat nástroje populační politiky s cílem zvýšit, udržet, snížit populační růst.

Graf 2: Zásahy zemí s cílem změnit stav populačního růstu podle ekonomické vyspělosti v roce 2013.

Data jsou převzata z United Nations, Department of Economics and Social Affairs. *Population Division, Policy Section* [online]. United Nations, 2014 [cit. 2015-03-20]; graf je vlastní.

Z grafu 2 vyplývá, že z celkového počtu 148 méně vyspělých zemí se většina z nich snaží populační růst snižovat, 34 zemí stav udržet, 15 zemí stav snížit a 27 zemí nijak neintervenoval. Naprostá většina nejméně vyspělých zemí se podobně jako méně vyspělé země snaží růst populace prostřednictvím intervencí omezit. Oproti tomu se většina vyspělých států snaží prostřednictvím intervencí stav populace zvyšovat. V tabulce 2 je uvedeno srovnání počtu vlád, které prováděly intervence s cílem změnit stav populačního růstu v letech 2011 a 2013.

Tabulka 2: Druhy intervencí vlád s cílem změnit stav populačního růstu v letech 2011 a 2013.

Reakce	Počet zemí (2011)	Procenta (2011)	Počet zemí (2013)	Procenta (2013)
Zvýšit růst	39	20	39	20
Udržet růst	41	21	41	21
Snížit růst	70	36	73	37
Bez intervence	46	23	44	22
Celkem	196	100	197	100

Data jsou převzata z United Nations, Department of Economics and Social Affairs. *Population Division, Policy Section* [online]. United Nations, 2014 [cit. 2015-03-03]; tabulka je vlastní.

Tabulka 2 ukazuje, že v roce 2011 se 77 % světových vlád pokoušelo ovlivnit stav populace ve svých zemích. O dva roky později došlo jen k nepatrnému nárůstu na 78 %. V roce 2011 se 70 světových vlád snažilo o snížení růstu populace ve vlastní zemi, v roce 2013 se k nim přidaly další tři státy. I mírně zvýšený zájem o intervence vlád na růst populace v obecné rovině potvrzuje fakt, že světovým vládám není populační politika lhostejná. V roce 2013 provádělo intervence do populačního růstu celkem 153 států.

Během posledních 50 let počet států, které se pokoušejí ovlivnit stav populace, stoupl. Pronatalitní opatření zavedly například Francie, Řecko, Finsko nebo bývalé postsocialistické republiky. Naproti tomu protinatalitní opatření zavedly např. Egypt, Keňa, některé státy z oblasti Latinské Ameriky, Pákistánu, Indie, Filipín, Singapuru, Bangladéše či Jižní Koreje. Jednu z nejtvrdějších antinatalitních politik 20. století zavedla Čínská lidová republika, dále jen „ČLR“.

2. RODINNÉ PLÁNOVÁNÍ V ČÍNĚ

Čína byla odpradáвна jednou z nejosídlenějších a nejlidnatějších oblastí světa. Postavení populační velmoci si získala již za období vlády dynastie Song (Sung), kdy počet obyvatel žijících na tomto území přesáhl sto miliónů.¹⁷ Své postavení si udržela i přes veškeré nepříznivé zásahy, například války, a počet jejích obyvatel nadále rostl. V roce 1949, kdy byla oficiálně vyhlášena Čínská lidová republika, obývalo její území více než 542 miliónů lidí.¹⁸ Od tohoto roku se až do současnosti počet Číňanů přibližně 2,5 krát znásobil.

Populační politika ČLR se v současnosti dotýká téměř 1,4 miliardy Číňanů.¹⁹ Součástí čínské populační politiky je natalitní politika, vnitrostátní migrační politika a genderová politika. Populační politika se dotýká i oblasti školství nebo zdravotnictví a dalších sociálních sfér. Hlavním nástrojem čínské antinatalitní politiky je politika rodinného plánování, „计划生育政策“ (Jìhuà Shēngyù Zhèngcè), a její předpisy, která je obecně známější pod názvem „politika jednoho dítěte“.

Politika jednoho dítěte funguje v ČLR od roku 1979. K jejímu vyhlášení dopomohl sled několika historických událostí, které proběhly v Číně v 70. letech. Mezi tyto události řadíme úmrtí dvou významných čínských politických vůdců, hlavního politického představitele komunismu v Číně Mao Zedonga (Mao Ce-tung) a úmrtí jeho eminentního společníka Zhou Enlaie (Čou En-laj). Následnou změnou politické situace se Čína začala „otevírat se“ světu a začala implementovat řadu ekonomických reforem, které se uskutečňovaly pod vedením čínského politika Deng Xiaopinga (Teng Siao-pching).

¹⁷ HORÁLEK, Adam. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 112.

¹⁸ NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Yearbok* [online]. Beijing: China Statistics Press, 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>.

¹⁹ Čínský statistický úřad (<http://www.stats.gov.cn/>) udává v ročence z roku 2014, že velikost celkové čínské populace za rok 2013 byla 1,36072 mld lidí. 1,4 mld je údajem z webových stránek OSN, střední odhad velikosti čínské populace za rok 2015 (http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm).

Politika jednoho dítěte, kterou zavedla ČLR, je světovým unikátem a nebyla zavedena v žádném jiném státě. Negativní slávu jí přiznává skutečnost, že je politikou, která porušuje mezinárodně uznávaná práva, jako jsou například právo na svobodné rozhodování, právo na lidskou důstojnost nebo právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života a také právo na rodinný život.²⁰ Kromě Číny uskutečňovala nucenou antinatalitní politiku, která porušovala lidská práva a omezovala možnost rozhodnutí hlavně v 70. letech ještě Indie, která se snažila omezit porodnost prostřednictvím dlouhodobé antikoncepce a sterilizací. Od nucených sterilizací však definitivně upustila v polovině 90. let. V menší míře byly použity donucovací metody také například v Indonésii a Bangladéši.²¹

2.1 Právní hledisko rodinné politiky

Přestože byla rodinná politika, tedy politika jednoho dítěte vyhlášena v roce 1979, řádného právního aktu se dočkala až v roce 2001 v Zákoně o populaci a rodinném plánování (Population and Family Planning Law of the People's Republic of China). Nicméně jistá opatření politiky lze spatřovat již v Manželském zákoně z roku 1980 a v Ústavě ČLR z roku 1982.²²

Manželský zákon z roku 1980, platný od 1. ledna 1981, představuje základní právní předpis, který řeší téma manželství a rodinných vztahů.²³ V kapitole II Manželské smlouvy v článku 6 je uveden věk pro uzavření manželství, u mužů 22 let,

²⁰ HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 297.

²¹ WANG, Feng, CAI, Yong, GU, Baochang. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy?. *Population and Development Review* [online]. 2013, Vol. 38 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2013.00555.x/abstract>.

²² HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 298.

²³ Manželství dříve ošetřoval manželský zákon z roku 1950, který například podporoval svobodné rozhodnutí muže i ženy při vstupu do manželského stavu, zakazoval bigamii a opravňoval ženy podat žádost o rozvod. Byl to první právní akt ošetřující manželství v Číně, do té doby byly všechny sňatky uzavírány pouze tradičně.

u žen 20 let. S politikou jednoho dítěte lze spojit pokračování článku, které doporučuje počkat a podporovat uzavření manželství v pozdějším věku, jakož i fakt, že by manželé měli počkat s početím potomka. Před uzavřením manželství se čínské páry musí registrovat v manželské registrační kanceláři. Pokud tak neučiní, nelze jim vydat oddací list, sňatek je tudíž považován za neplatný a partneři si například nemohou zažádat o povolení mít dítě. Zvláštní situace panuje v některých zapadlých rurálních oblastech, kde se ještě dodnes stále uzavírají manželství, která fungují na principu tradičních zvyklostí. Tato manželství však nejsou a nemohou být registrována a lze je považovat za neplatná. Tímto způsobem vzniklá manželství způsobují celospolečenský problém, neboť děti, které se po dobu trvání manželství narodí, jsou považovány za nelegální.²⁴

Článek 16 Manželského zákona upozorňuje, že oba manželé mají povinnost zapojit se do programu rodinného plánování. V článku 25 je řečeno, že děti narozené mimo manželství mají stejná práva jako děti narozené v manželství a nikdo je nesmí nijak poškozovat ani diskriminovat.²⁵ Tento článek je ve skutečnosti v rozporu s praktikami politiky jednoho dítěte, neboť děti narozené mimo manželství mají zvláštní postavení ve společnosti, většinou jsou vychovávány na venkově a patří k nejchudší vrstvě společnosti. Tyto děti fakticky neexistují, nemohou být registrovány, nemají ani taková základní práva, jako jsou právo na vzdělání nebo právo na zdravotní péči, a proto nemají stejná práva a postavení jako děti narozené v manželství. Podle článku 25 se o děti má starat jeden z biologických rodičů, zajistit jim zdravotní péči a vzdělání, dokud není dítě schopno se osamostatnit.²⁶ Prakticky se tak ale nestává. Zákon byl novelizován v roce 2001.

Prvky politiky jednoho dítěte se dají vypořádat i v dalších čínských zákonech, jedná se například o Zákon ČLR na ochranu práv a zájmů žen z roku 1992 a Zákon ČLR o zdravotní péči těhotných žen a kojenců z roku 1994.²⁷ Podle Zákona o zdravotní péči těhotných žen a kojenců by měl stát ve zdravotnictví vyvíjet takové podmínky, aby

²⁴ HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 300.

²⁵ People's Republic of China. Marriage Law of the People's Republic of China. In: *Civil and Commercial Laws*. 1980. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384064.htm.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 298.

se zajistila co nejlepší zdravotní péče pro matky a novorozence. V tomto zákoně jsou stanovena povinná předmanželská lékařská vyšetření, především z toho důvodu, aby se zjistilo, zda je jedinec schopen počít potomka nebo zda nemá v rodině závažné psychické a fyzické genetické onemocnění. V článku 32 zákona je striktně zakázáno zjišťovat pohlaví dítěte.²⁸ Následkem článku 32 byla v 90. letech obrovská poptávka po nelegálních „na doma“ vyrobených ultrazvukových přístrojích, které umožňovaly nezákonně určit pohlaví dítěte. V Číně je tradičně preferován mužský potomek jako udržitel rodu. Zároveň má dle zvyklosti mužský potomek povinnost postarat se ve stáří o své rodiče. Partneři tedy ze zásady upřednostňují početí dítěte mužského pohlaví.

V článku 34 se hovoří o lékařské etice, kterou musí dodržovat osoby zapojené do péče o těhotné ženy a novorozence. Lékařská etika by měla být v každém případě podřízena právu.²⁹ Z toho vyplývá, že i když jsou v některých případech lékaři proti zákroku například v případě těhotenství a žena nemá řádné povolení mít dítě, měli by lékaři jednat podle nařízení vlády a vyvolat ženě potrat.

V roce 2001, 22 let poté co byla oficiálně vyhlášena politika jednoho dítěte, byl přijat Zákon ČLR o populaci a rodinném plánování. Zákon byl přijat na 25. zasedání Stálého výboru 9. Všečínského shromáždění lidových zástupců 29. prosince 2001 a podepsán tehdejším čínským prezidentem Jiang Zeminem (Tiang Ce-min). Hned v první kapitole, v Obecných ustanoveních článku 1, se píše, že zákon byl přijat v souladu s ústavou za účelem dosažení koordinovaného rozvoje obyvatelstva a zároveň rozvoje ekonomiky, společnosti, přírodních zdrojů, životního prostředí k tomu, aby bylo dosaženo prosperity národa a pokroku společnosti. Článek 2 stanovuje plánování rodiny za základní státní politiku Číny a vláda se zavazuje přijmout opatření pro kontrolu velikosti populace. Dále zákon spoléhá na propagaci a vzdělávání v této oblasti a zmiňuje se také o odměňování při provádění politiky plánování. Stát přenechává zodpovědnost a rozhodování v oblasti plánování vládám na místních úrovních³⁰, vlády

²⁸ People's Republic of China. Law of the People's Republic of China on Maternal and Infant Health Care. In: *Administrative law*. 1994. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383796.htm.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Vládami na místních úrovních se rozumí provinční vlády, vlády autonomních oblastí a samosprávních měst.

by měly rozhodovat v souladu s národní politikou a vypracovanými kvótami pro danou oblast.³¹

Stát v zákoně žádá o podporu a pomoc při provádění populační politiky různé organizace, jako jsou například odbory nebo Komunistická liga mládeže. V zákoně je také řečeno, že stát tyto organizace odmění, pokud dosáhly vynikajícího úspěchu v programu plánování. Ve 2. kapitole zákona je zmínka o propagaci populačního a rodinného plánování v médiích a o osvětě sexuální výchovy s prvky plánování rodiny ve školách. Zároveň se v zákoně stát zavazuje vynaložit větší množství finančních prostředků nutných k uvedení programu rodinného plánování. Dále zákon nabádá vlády na místních úrovních k osvětě zejména chudého venkovského obyvatelstva a příslušníků etnických menšin. Zákon ošetřuje i rodinné plánování mezi migranty.³²

Článek 18 stanovuje, že si má stát zachovat svou současnou politiku pro reprodukci, tzn. politiku jednoho dítěte a podporovat uzavírání manželství v pozdějším věku. Současně se zmiňuje o možnosti pořídit si druhé dítě, jsou-li splněny požadavky stanovené danými zákonnými předpisy. V článku 19 je uzákoněno, že hlavním nástrojem v politice plánování je antikoncepce a její dostupnost širokým vrstvám obyvatelstva, aby se předešlo výskytu nechtěných těhotenství. Nechtěným těhotenstvím má být podle zákona zabráněno a takto vzniklá těhotenství mají být redukována. Při jednání v souladu s předpisy pro plánování rodiny, mají dle zákona rodiny nárok na odměnění prostřednictvím balíčku sociálního zabezpečení, který obsahuje například základní zdravotní pojištění, základní starobní pojištění a jiné sociální dávky.³³ Další výhody plynoucí z dodržování rodinného plánování jsou zmíněny například v kapitole 4.

Kapitola 5 zajišťuje praktickou pomoc při plánování. Určuje například povinnou předmanželskou zdravotní péči, dále doporučuje rodinám, které už mají jedno dítě,

³¹ People's Republic of China. Population and Family Planning Law of the People's Republic of China. 2001. Dostupné z: <http://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/population-and-family-planning-law-of-the-peoples-republic-of-china>.

³² Plánování rodiny mezi migranty v současnosti doplňuje právní předpis, *Předpis o práci a plánování rodiny mezi migranty*, který byl přijat na 60. zasedání Státní rady v roce 2009.

³³ People's Republic of China. Population and Family Planning Law of the People's Republic of China. 2001. Dostupné z: <http://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/population-and-family-planning-law-of-the-peoples-republic-of-china>.

využívat dlouhodobě působící antikoncepční prostředky.³⁴ V reálné praxi toto tvrzení znamená, že je jednomu z rodičů doporučena sterilizace. Dále zákon zakazuje určení pohlaví dítěte jakýmkoliv způsobem. V případě, že se rodiče dozví pohlaví dítěte, nesmí ukončit těhotenství na základě tohoto zjištění. Kapitola 6 řeší právní odpovědnost a postihy za nedodržování předpisů spojených s politikou plánování. Zákon je účinný od 1. září 2002.

Politika jednoho dítěte a její praktiky jsou v rozporu s mezinárodními úmluvami o právech dítěte (U. N. Convention on Rights of the Child 1989), které se Čína zavázala dodržovat, a zároveň se Zákonem ČLR o ochraně nezletilých, který byl vládou novelizován a přijat v prosinci 2006 a je účinný od 1. června 2007. V tomto zákoně se Čína zavázala dbát na ochranu a rozvoj všech dětí, stanovila odpovědnost rodin, přiznala dětem a nezletilým například právo na vzdělání, lékařskou péči či na soudní ochranu. Tato práva prakticky nejsou přiznána dětem, které jsou narozeny bez povolení, to je mimo manželství.

2.2 Dohled nad rodinným plánováním

Na program plánování rodiny v současnosti dohlíží Národní komise pro zdravotnictví a rodinné plánování (National Health and Family Planning Commission of the PRC). Před tím, než došlo ke zřízení komise, měla rodinné plánování na starost Národní komise pro populaci a rodinné plánování (National Population and Family Planning Commission) a také Státní komise pro plánování porodnosti (State Birth Planning Commission). Vytvoření Národní komise pro zdravotnictví a rodinné plánování bylo oznámeno na zasedání Národního lidového kongresu v roce 2013. Komise spadá pod Ministerstvo zdravotnictví ČLR a v jejím čele od 16. března 2013 stojí čínská ministryně zdravotnictví Li Bin.

³⁴ People's Republic of China. Population and Family Planning Law of the People's Republic of China. 2001. Dostupné z: <http://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/population-and-family-planning-law-of-the-peoples-republic-of-china>.

Mezi hlavní činnosti Komise patří:

- návrh zákonů a nařízení souvisejících s populační politikou a jejím plánováním
- vypracování plánů, norem, technického provedení, finančních plánů
- prevence a kontrola nemocí, ochrana veřejného zdraví, ochrana zdraví při práci, kontrola hygienických norem
- služby v oblasti plánování rodičovství, zdraví matek a dětí
- kontrola zdravotnických zařízení a zdravotnických služeb, dohled nad distribucí základních léků a protidrogová politika
- sledování trendů vývoje pro plánování rodiny, podávání informací o plánovaném rodičovství, podpora a rozvoj rodinné politiky, dohled nad prováděním politik
- provádění průzkumů rodinného plánování, sestavování statistik
- další přidružené činnosti³⁵

Komise se skládá z několika složek, z nichž největší význam pro rodinnou politiku má Oddělení práv a legislativy, Oddělení plánování a informací, Oddělení společenství plánování rodiny, Oddělení rodinného rozvoje a Kancelář kontroly a dozoru.

Oddělení práv a legislativy vypracovává standardy pro plánování rodiny, zákony, pravidla a předpisy a přezkoumává správnost normativních dokumentů. Oddělení plánování a informací vytváří dlouhodobé plány a programy plánování rodičovství a zpracovává data do národní informační databáze o populaci. Oddělení společenství plánování rodiny poskytuje informace pro rodinné plánování, zlepšuje a implementuje programy plánování. Oddělení rodinného rozvoje nabízí sociální poradenství v oblasti rodinného plánování, vypracovává motivační a podpůrné politiky a dbá na snížení nerovnováhy genderu novorozenců. Kancelář kontroly a dozoru dohlíží nad všemi nástroji rodinné politiky.

³⁵ What we do. *National Health and Family Planning Commission of the PRC* [online]. 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://en.nhfpc.gov.cn/2014-05/07/content_17491484.htm.

2.3 Postihy za porušení rodinné politiky

Nedodržování přísné populační politiky může obyvatelům Číny přinést vážné následky a způsobit spoustu problémů. Postihy se týkají jak jedinců, kteří se vědomě či nevědomě pokusili porušit právní nařízení spojené s populačním plánováním (v extrémních případech i blízkých příbuzných), tak lékařů, kteří jim v porušování napomohli. Lidé, kteří se dopustili trestného činu porušením zákonů, jsou souzeni podle trestního práva ČLR. Vzhledem k tomu, že jsou zodpovědnost za rozhodování o natalitní politice přenechány vládám na provinčních úrovních, jsou tyto vlády také oprávněny rozhodovat v případě jejího porušení. Mnohdy záleží na osobním postoji úředníků, kteří dle svého uvážení navrhnou způsob potrestání. Mezi tresty a sankce v případě nerespektování pravidel ze strany rodičů patří:

- pokuty
- odeprání zdravotní péče
- ztráta sociálních jistot
- vynutitelná interrupce
- zadržení těhotné ženy nebo jiného rodinného příslušníka
- nucená antikoncepce nebo sterilizace
- ztráta zaměstnání
- ztráta živnostenského oprávnění
- vyloučení z Komunistické strany Číny
- zamítnutí úvěru
- zamítnutí vydání cestovního pasu
- odebrání povolení k pobytu
- odebrání řidičského průkazu
- konfiskace majetku³⁶

Nejčastějšími tresty v případě porušení zákona o populačním plánování patří pokuty a lékařské zásahy. Výše udělených finančních pokut se odvíjí od závažnosti případu a stupně ekonomického rozvoje oblasti. Ve městech bývají pokuty

³⁶ HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 301.

mnohonásobně vyšší než na venkově. Nejvyšší pokuty hrozí ve zvláště vyspělých a přelidněných metropolích, jako jsou například hlavní město Peking a další velkoměsta Šanghaj nebo Kanton. Městským i venkovským párům, které neobdržely oprávněné potvrzení k početí dítěte, může být nařízena pokuta až 10 % z jejich měsíčního příjmu po dobu 7 let. Párům, které mají 2 neregistrované děti, se pokuta, která jim byla uložena, může zvýšit až na 20 % měsíčního příjmu po dobu 14 let. Opatření se vztahují i na páry, které bez povolení adoptují neregistrované dítě anebo samy dají dítě k adopci.³⁷ Při uložení jakékoliv pokuty se k trestu většinou váže i ztráta některých sociálních jistot, například se jedná o ztrátu rodičovského příspěvku.

V Číně existuje spousta mediálně známých kauz, kdy byli rodiče pokutováni za porušení politiky jednoho dítěte a pokoušeli se proti rozhodnutí odvolat u soudu. Většina případů i přes předložené důkazy, že dítě se nenarodilo v rozporu s politikou, neuspěla. Jedním z nejznámějších případů na přelomu roku 2013/2014 byl případ světoznámého čínského režiséra Zhang Yimoua (Čang I-mou), který musel zaplatit 7,5 mil. RMB (v přepočtu přibližně 30 mil. Kč) za rodinu o třech dětech.³⁸

Druhou nejčastější formou trestu bývají lékařská opatření. Zákon o populaci a rodinném plánování například stanovuje, že ženy, které už porodily jedno dítě, by měly „dobrovolně“ přijmout nějakou formu dlouhodobé antikoncepce. Doporučuje se především zavedení nitroděložního tělíska. Další navrhovanou formou dlouhodobé antikoncepce je i sterilizace jednoho z partnerů. V praxi se běžně stává, že žena je po prvním porodu dítěte přesvědčována orgány a lékaři, aby přijala nějakou formu dlouhodobé antikoncepce, tak dlouho, dokud s tím nesouhlasí. Během procesu je vystavena silnému psychickému nátlaku ze strany orgánů, většinou se nemůže vrátit zpět ke své rodině do té doby, než se zaváže nějakou formu antikoncepce přijmout. I když je ženám doporučována spíše sterilizace, většina z nich přistoupí na lehčí verzi, tou je zavedení nitroděložního tělíska. Nitroděložní tělísko se může vyjmout za předpokladu, že si rodiče chtějí pořídit v pořadí druhé dítě, které jim povolí orgány. K tomu je nutné splňovat jednu z podmínek pro opětovné udělení povolení. Sterilizace

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Chinese director Zhang Yimou fined \$1.2 mln for violating one-child policy. *Euronews* [online]. 2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2014/01/09/chinese-director-zhang-yimou-fined-dollar-1-2-mln-for-violating-one-child-policy/>.

jednoho z partnerů je nevratná, páry tak ztrácí možnost na reálné početí jakéhokoliv dalšího potomka.

Zákon jako jednu z forem lékařských postihů stanovuje i interrupci. Interrupce se týká žen, kterým nebylo uděleno oficiální povolení mít dítě, a přesto otěhotněly. U těhotenství není podstatné, zda bylo chtěné nebo jej zapříčinilo například selhání antikoncepce. V obou případech, pokud si rodiče dříve zpětně neopatří povolení, jsou ženy přesvědčovány k interrupci. Interrupce je nařízena i ve vysokém stádiu těhotenství, kdy může být ohroženo zdraví a život ženy. Běžně dochází k potratům v druhém či třetím trimestru těhotenství. V případě dalšího nelegálního těhotenství jsou ženy nuceny k potratům opakovaně.

Číňané mají tradičně velké rodiny se spoustou dětí, které se, až rodiče zestárnou, mají za úkol o ně postarat. Tento zvyk se udržel ve venkovských oblastech, kde se potomci starají o zestárlé rodiče dodnes. Zvyk je navíc umocněn faktem, že Čína zprostředkovává pouze základní systém sociálního zajištění ve stáří, které se většinou netýká venkovského obyvatelstva. Z tohoto důvodu jsou i přes přísnou politiku, zákazy a rizika spojená s pořízením dítěte, některé čínské ženy, zvláště ty vychované v tradičních hodnotách, ochotny podstoupit nelegální těhotenství. Důsledek jejich rozhodnutí může mít vliv na ohrožení života dítěte nebo jejich vlastního života při tajných domácích porodech a v neposlední řadě také na narůstající problém neregistrovaných dětí.

Přestože je většina lékařských postihů nařízena vládou, ve spoustě případů si rodiče hradí náklady spojené například s nařízenou interrupcí osobně. Výjimku tvoří článek 19 zákona o zdravotní péči těhotných žen a kojenců, který přiznává bezplatné ukončení těhotenství nebo ligační zákroky za předpokladu splnění podmínek.³⁹

Postihy za nedodržování nařízení ohrožují také lékaře. V případě lékařského pochybení a porušení zákonů populační politiky hrozí dotyčnému lékaři pokuta, ztráta zdravotnické licence, ztráta zaměstnání nebo odnětí svobody.

³⁹ People's Republic of China. Law of the People's Republic of China on Maternal and Infant Health Care. In: *Administrative law*. 1994. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383796.htm.

2.4 Výjimky z politiky jednoho dítěte

Čínská populační politika stanovuje závazné předpisy pro všechny osoby čínské národnosti. Zákon o populaci a rodinném plánování se vztahuje a omezuje i obyvatele jiných států, kteří si za manžela/ku vzali příslušníka čínské národnosti a zároveň si tento ponechal čínské státní občanství. Zákon se rovněž vztahuje na Číňany žijící mimo území ČLR, kteří si zachovali čínské státní občanství. Pokud svou státní příslušnost změnili a jsou občany jiného státu, politika se na ně již nevztahuje. Výjimku tvoří také příslušníci největšího čínského etnika Han, kteří trvale žijí na území Hongkongu, Macaa nebo Taiwanu a mají tamější občanství.

Obyvatelstvo ČLR oficiálně tvoří 56 různých etnik, z nichž majoritní je etnikum Han, které tvoří přibližně 91,5 % čínské populace.⁴⁰ Politika jednoho dítěte se vztahuje na všechny příslušníky etnika Han bez výjimky. Zbýlých 55 etnických menšin je v současnosti z politiky jednoho dítěte vyjmuto,⁴¹ přesto se na ně vztahují další opatření populační politiky. Příslušníci etnických menšin mají v některých oblastech možnost mít dvě děti, pokud získají povolení příslušných úřadů. V řídké osídlených oblastech především na venkově lze mimořádně udělit výjimečné povolení k třetímu dítěti. Povolení se týká především oblastí západní Číny, například autonomní oblasti (AO) Tibetu, AO Xinjiangu (Sin-t'iang) a provincie Qinghai (Čching-chaj). Pokud pár tvoří alespoň jeden příslušník etnické menšiny, měl by pár spadat do výjimky jednoho dítěte.

Další výjimku tvoří obyvatelé venkovských oblastí. Východní pobřeží Číny je značně přelidněné, extrémy tvoří hlavně velkoměsta jako Peking, Tianjin (Tchjen-t'in), Šanghaj, Kanton, Shenzhen (Šen-čen) a některá další města směrem do vnitrozemí. Hustota zalidnění v těchto 5 velkoměstech je vyšší než 2000 obyvatel na km². Venkovské oblasti jsou oproti tomu výrazně méně osídlené, je známo, že přibližně na

⁴⁰ HORÁLEK, Adam. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 155.

⁴¹ V 90. letech platila pro některé větší etnické menšiny stejná pravidla jako pro majoritní Hany. Nařízení byla zdůvodněna přelidněností oblasti a týkala se především čínských velkoměst, zasáhla zejména etnikum čínských muslimů Huijů (Chuej).

60 % nejřidčeji osídleného území v Číně žije asi jen 10 % čínské populace.⁴² Obyvatelé venkova národnosti Han mají právo pořít si v pořadí druhé dítě, jestliže je prvním narozeným dítětem v rodině dcera. Důvodem pro povolení druhého potomka na venkově je například snaha obydlit a zkultivovat řidčeji osídlené oblasti. Většina venkovského obyvatelstva se snaží zajistit svým dětem co nejlepší vzdělání, aby mohly odejít do měst, najít lepší uplatnění a žít kvalitnější život se všemi standardy. Problémem je, že se ve stáří nemá kdo o venkovské rodiče postarat. Opatření druhého dítěte zohledňuje tento fakt a předpokládá, že jedno z dětí zůstane na venkově s rodiči. Povolení bylo částečně také reakcí na dívčí infanticidu, která byla nechvalně známým čínským zvykem. Infanticida prvorozených dívek byla čínskou zvyklostí již před zavedením politiky jednoho dítěte, k jejímu částečnému omezení došlo zrovnoprávněním žen při vyhlášení ČLR. Důsledkem dívčí infanticidy je nedostatek žen a přebytek čínských mužů.

Třetí výjimku v politice jednoho dítěte tvoří jedináčci. Politika jednoho dítěte funguje v Číně přes 35 let. Generační interval lidí se pohybuje zhruba v rozmezí 30 let. Z toho vyplývá, že generace dětí narozených na počátku politiky jednoho dítěte již dávno dosáhla reprodukčního věku a začala si pořizovat vlastní potomky. V první fázi politiky přišla na svět obrovská skupina jedináčků, velikost tradiční čínské rodiny se zmenšila a omezila pouze na 3 členy. Jedináčci narození před 30 lety, by teoreticky podle pravidel politiky jednoho dítěte měli mít nárok také pouze na jedno dítě. Avšak ve snaze zmírnit dopady politiky a omezit nechvalně známý efekt „4-2-1“, vedení ČLR rozhodlo, že si jedináčci mohou pořít dvě děti. Opatření striktně platí pouze pro oba rodiče, příslušníky etnika Han, kteří byli narozeni jako jedináčci.

Zvláštní výjimku lze udělit také rodinám, ve kterých došlo k úmrtí prvního potomka. Zákon připouští povolení mít druhého potomka v případě, že jejich první dítě náhle zemřelo nebo má postižení negenetického rázu anebo zdravotní postižení, díky kterému nebude moci v budoucnu pracovat.

Výjimku z politiky jednoho dítěte lze udělit i v případě, že dojde k rozvodu manželů a jeden z nich se znovu ožení nebo vdá, přičemž z předchozího manželství již má jednoho žijícího potomka. Tuto výjimku údajně začala kolem roku 2002 jako první

⁴² HORÁLEK, Adam. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 115.

udělovat vláda v provincii Anhui (Anchuej).⁴³ Výjimka by měla platit spolu s podmínkou, že druhý z manželů byl do sezdání bezdětný.

Poslední speciální výjimku tvoří případy, v nichž je bezdětným čínským pářům, které se o dítě snaží, ale nebyly během posledních let ze zdravotních důvodů úspěšné, umožněna adopce dítěte a žena po adopci zjistí, že je těhotná. Adopce se nijak nevyklučuje s politikou jednoho dítěte, tudíž je v Číně umožněna a státem podporována. Páry s jedním vlastním dítětem tedy mohou mít větší rodinu prostřednictvím adoptování dětí nevlastních. Prakticky tak lze mít v ČLR například rodinu o 3 dětech, pokud jsou rodiče schopni řádně se starat o všechny 3 děti, ale pouze jedno z dětí je jejich reálným biologickým potomkem.

Speciální opatření se v Číně vztahují na dvojčata nebo vícčata. Při početí dvojčat nebo vícčat nejsou čínské páry nijak sankcionovány a mají plnou podporu státu před i po narození dětí.

Provincie, autonomní oblasti, samosprávná města mají předem stanovené kvóty na počet narozených dětí v oblasti pro současný rok, ale i následující roky. Pořízení druhého potomka je podmíněno žádostí o další dítě, která je v souladu se stanovenými kvótami. I když rodiče splňují jednu z výjimek pro politiku jednoho dítěte, může být udělení povolení zamítnuto z důvodu obavy překročení daných kvót. Prakticky tedy rodiče zažádají o povolení mít dalšího potomka, jenže to je zamítnuto a je jim sděleno, že mají přijít znovu za půl roku. Plánování počtu obyvatel vychází z čínského plánovaného hospodářství.

⁴³ENGLAND, Robert Stowe. *Aging China: the demographic challenge to China's economic prospects*. Westport, Conn.: Praeger, The Washington papers, 2005, s. 20.

3. VÝVOJ NÁZORŮ VEDENÍ ČLR NA PROBLEMATIKU POPULAČNÍHO RŮSTU

Problematika populačního růstu v Číně je jedno z nejdiskutovanějších témat nejen v samotné Číně, ale zabývá se jím také spousta světových odborníků především z oblasti demografie, ekonomie, politologie nebo ekologie. Čínská vláda již více než půl století usiluje o usměrnění vysokého populačního růstu. To se jí částečně povedlo až zavedením striktní populační antinatalitní politiky na přelomu 70. a 80. let. Nicméně první pokusy o zásah do vývoje populace proběhly téměř o dvacet let dříve, na konci 50. let.

Čína se po skončení 2. světové války přidala k bloku socialistických zemí. Výsadní postavení v jejím vedení měla od roku 1949 Komunistická strana Číny a její hlavní vůdce Mao Zedong. Za jeden z prvních otevřených názorů k velikosti populace můžeme považovat Mao Zedongovu reakci na pošklebování amerického ministra zahraničních věcí Deana Achesona, který pochyboval o tom, že Čína bude schopna uživit celou svou populaci. Mao Zedongova reakce zněla: „*It is a very good thing that China has a big population... Of all things in the world, people are the most precious. Under the leadership of the communist party, as long as there are people, every kind of miracle can be performed.*“⁴⁴ Překlad reakce se dá shrnout tak, že je dobré, že má Čína tak velkou populaci, neboť lidé jsou nejcennější a dokud zde lidé budou pod vedením komunistické strany, může nastat jakýkoliv zázrak. Reakci lze tedy jasně definovat jako pronatalistickou, propopulační. Přesto si vedení ČLR uvědomovalo, jaké následky mohou vyplynout z velkého množství populace, a že je potřeba tuto populaci cíleně řídit.

Jedním z hlavních důvodů k rozhodnutí pro cílené řízení populace byla statistická studie tří čínských odborníků. Odborníci předpověděli, že neomezí-li se růst čínské populace, bude Čína na počátku druhého tisíciletí přelidněná. Studie tvrdila, že rodina o třech dětech by k roku 2000 vyprodukovala populaci o velikosti 1,41 mld. lidí.

⁴⁴ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 200-201.

V roce 2050 by vyprodukovaná populace dosáhla až k počtu 2,92 mld. lidí. Předpoklad pro rodiny s dvěma dětmi k roku 2000 byl 1,22 mld. a 1,54 mld. lidí k roku 2052, kdy by populace měla dosáhnout maxima, následně klesnout a stabilizovat se na čísle 1,47 mld.⁴⁵ Takto obrovská čísla byla pro představitele Číny děsivou hrozbou, proto se rozhodli pro rychlý zásah a implementaci populačního plánování do vládních programů a provedení několika kampaní.

První dvě kampaně na omezení růstu populace proběhly v letech 1957 a 1962. Kampaň v roce 1957 byla zaměřena na doporučení užívání antikoncepce širokým vrstvám obyvatelstva s cílem omezit počet narozených dětí v rodině. Mao se k nové natalitní politice vyjádřil: „*I think humanity is most inept at managing itself. It has plans for industrial production. .. [but] it does not have plans for the production of humans. This is anarchism, no government, no organization, no rules. If [we] go on this way, I think humanity will prematurely fall into strife and hasten toward destruction.*“⁴⁶ Vyjádření Maa se dá interpretovat jako důkaz k potřebě zásahů státu do vývoje populace, neboť Mao říká, že lidstvo je nešikovné, když se řídí samo, sice má plány pro průmyslovou produkci, ovšem ne pro produkci lidí. Také upozorňuje na fakt, že bez řízení se lidstvo dočká předčasného úpadku.

Kampaň v roce 1962 představovala novější druhy antikoncepčních metod a přesvědčovala Číňany k uzavření manželství v pozdějším věku. Ani jedna z kampaní se nedočkala zamýšleného cíle omezit a snížit růst populace. Obtížné bylo především změnit myšlení tradičních čínských rodin s velkým počtem dětí.⁴⁷ Problém vygradoval ve venkovských oblastech, kde chudí obyvatelé ztotožňovali děti právě se svým bohatstvím a navíc zde byla sexuální problematika nesporným tabu.

Přestože kampaně nebyly příliš úspěšné, Čína se dočkala snížení obyvatelstva během oficiální čínské politiky, Velkého skoku vpřed, kdy v období 1958 - 1960

⁴⁵ THOMAS, Emma. *China's One-Child Policy: The Party's Rationale and the People's Response*. Oregon, USA, 2011. Dostupné z: [https://www.wou.edu/las/socsci/history/senior_seminar_papers/2011/Senior Thesis](https://www.wou.edu/las/socsci/history/senior_seminar_papers/2011/Senior%20Thesis). Western Oregon University, s. 4.

⁴⁶ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 201.

⁴⁷ Míra porodnosti na počátku 70. let byla v Číně přibližně 5,8 dětí na jednu ženu.

necíleně, následkem hladu a podvýživy, zemřelo zhruba 20 až 30 miliónů lidí⁴⁸ a částečně také během Velké proletářské kulturní revoluce v letech 1966 – 1976. I přes tyto události, byla vláda nadále zneklidněna vysokým růstem obyvatelstva.

V roce 1970 čínský premiér Zhou Enlai prohlásil, že populace je základním nástrojem k ekonomické produkci. Proto se populační politika, politika rodinného plánování, stala důležitou strategií v budoucím ekonomickém rozvoji země. Demografické cíle země byly zařazeny do čtvrté probíhající pětiletky v letech 1970 – 1974. Po roce 1975 byly demografické plány převeleny na orgány na místních úrovních s nadějí lepší koordinace vytyčených cílů.⁴⁹ Důležitou roli při propagaci populační politiky hrálo nové stranické heslo: „晚, 稀, 少“ (wǎn, xī, shǎo), v češtině „*později, zřídka, méně*“, které mělo reflektovat uzavření manželství v pozdějším věku a plození menšího množství potomků. Strana a její představitelé také zastávali tvrzení: „*Jedno dítě je dobré, dvě jsou v pořádku, tři jsou moc.*“ Prohlášení se stalo všeobecným pravidlem a omezovalo čínské rodiny na výchovu ne více než dvou dětí.⁵⁰

Do přelomu 80. let zůstala koordinace populačního růstu pouze oficiálním doporučením, zásadní změna nastala až zavedením nové populační politiky, to jest politiky jednoho dítěte. Tvůrce čínských ekonomických reforem, Deng Xiaoping, viděl populaci jako základ ke svým modernizacím. Ke konci 70. let zastával názor, že je nutné studovat a řešit problém obyvatelstva v kontextu čínského ekonomického a sociálního rozvoje a přisoudil populační politice důležitý strategický význam.⁵¹

Rodinné plánování bylo zdůrazněno také například v projevu jednoho z Mao Zedongových nástupců, nového čínského předsedy strany Hua Guofenga (Chua Kuo-feng), který v roce 1978 prohlásil: „*Planned parenthood is a profound revolution to destroy the old and establish the new, change existing habits and customs, and reform*

⁴⁸ FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 604.

⁴⁹ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 204.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: Family Planning in China. Beijing, 1995. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/familypanning/index.htm>.

society in the realm of marriage, family, and childbirth.⁵² V českém jazyce projev zní: „Plánované rodičovství je velká revoluce k tomu, aby bylo zničeno staré a zavedeno nové, je potřeba změnit staré zvyky a obyčeje, reformovat společnost v oblasti manželství, rodiny a porodnosti. Poté ještě Hua dodal, že přestože je úkol náročný, lze jej provést. V roce 1980 ho doplnil Otevřený dopis Ústředního výboru Komunistické strany Číny (ÚV KSČ), kde strana vyzvala k omezení jednoho dítěte na jeden čínský pár⁵³ a pronesla, že cíle lze dosáhnout jen za předpokladu, že bude vyvinuto společné úsilí.⁵⁴ Dopis se stal prvním oficiálním písemným podnětem k politice jednoho dítěte.

Čínské plánované hospodářství počítalo, před a částečně i po ekonomických reformách Deng Xiaopinga a postupné transformaci Číny v tržní socialismus, s daným ekonomickým vývojem země. Aby se mohla naplánovat předpokládaná ekonomická produkce a růst HDP, bylo zapotřebí naplánovat počet lidí, kteří tento statek produkují. Oficiální důvod k zavedení přísné antinatalitní politiky na přelomu 70. a 80. let tedy byl, aby počet populace ČLR v roce 2000 nepřekročil 1,2 miliardy lidí a nebránil ekonomickému rozvoji země.⁵⁵ Jelikož se tento početní cíl zdál neudržitelným, strana ho kolem roku 1990 navýšila na 1,3 miliardy.⁵⁶

V roce 1979 byly v předních čínských novinách Renmin Ribao (Lidový deník) a v oficiální tiskové agentuře vlády, Xinhua News Agency, vytištěny úvodníky, které nabádaly k politice jednoho dítěte.⁵⁷ V Lidovém deníku se navíc k tématu nové politiky,

⁵² GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 203.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 204.

⁵⁵ HORÁLEK, Adam. Mýty o politice jednoho dítěte. *Geografické rozhledy* [online]. 2011, roč. 20, s. 10-11 [cit. 2013-03-06]. ISSN 1210-3004. Dostupné z: http://www.kas.upol.cz/uploads/media/myty_o_populacni_politice_ciny.pdf.

⁵⁶ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 204.

⁵⁷ WANG, Feng, CAI, Yong, GU, Baochang. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy?. *Population and Development Review* [online]. 2013, Vol. 38 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2013.00555.x/abstract>.

demografickému vývoji a ekonomické produkci vyjádřila také šéfka Státní komise pro plánování porodnosti Chen Muhua (Čchen Mu-chua). Chen prohlásila, že Čína teprve zkoumá populační plánování, nicméně ekonomika se musí držet předpisů plánovaného rozvoje, který je podložen právě kontrolou růstu obyvatelstva a populačním plánováním.⁵⁸ Chen tímto prohlášením konstatovala nezbytnost rodinného plánování a kontrolu počtu obyvatel, které by měly být považovány za prioritní, chce-li Čína pokračovat v ekonomickém růstu nastartovaném Dengovými modernizacemi a zároveň chce-li si udržet socialismus.

Kromě kvantity obyvatelstva se v roce 1980 objevil i pojem kvalita a to v novém stranickém hesle pro rodinnou politiku, „晚婚晚育，少生优生“ (wǎnhūn wǎnyù, shǎoshēng yōushēng).⁵⁹ Heslo se dá interpretovat jako výzva k svatbám a rození dětí v pozdějším věku a zároveň k rození menšího počtu s důrazem na eugeniku. Dá se však říct, že toto heslo je téměř identické s původním heslem ze 70. let. Kvalita měla být spíše výmluvou na omezený počet dětí, to je na jedno dítě, které si rodiče mohli pořídit a věnovat mu tak veškerou svou péči a zajistit mu vzdělání.

V roce 1982 byla politika jednoho dítěte prohlášena za oficiální základní politiku státu. Politika vyvolala řadu protestů především ve venkovských oblastech, kde byl postupně rušen kolektivismus, lidé začali pracovat na vlastním hospodářství a spoléhali na své potomstvo, které jim mělo pomoci starat se o toto hospodářství. Ale potomstvo bylo politikou omezeno pouze na jedno dítě. Obyvatelé venkova volali po možnosti mít více potomků, především mužského pohlaví. Ve stejném roce byl ÚV KSČ vydán dokument „*Cíle pro zlepšení porodního plánování*“, který se zmiňoval o problému venkova, a uváděl, že bude obtížné tento problém vyřešit a zároveň pokračovat v politice populačního plánování.⁶⁰ Problém byl vyřešen až o několik let později, kdy Čína povolila speciální výjimku pro obyvatele venkova, jejichž prvorozeným dítětem je dcera.

⁵⁸ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 202.

⁵⁹ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 205.

⁶⁰ Tamtéž.

V roce 1994 proběhla v egyptské Káhiře Mezinárodní konference o populaci a rozvoji. Během konference byla Čína kritizována za porušování lidských práv zavedením své radikální populační politiky. Čína se však hájila přijatým „Akčním programem“ a prohlašovala tvrzení za urážlivé a nepřijatelné.⁶¹ Konference částečně podnítila čínské vedení k novému úhlu pohledu na populační politiku, upravila jeho pohled například na práva žen, jejich zdraví a reprodukční schopnosti. Čínští představitelé se sice nerozhodli pro uvolnění politiky, ale zařadili zdravotní péči do zákona o zdravotní péči těhotných žen a kojenců, který byl vydán v tomtéž roce.

V roce 1995 vydala čínská vláda „*White paper*“ k rodinnému plánování v Číně.⁶² V tomto dokumentu je patrná obava čínských vůdců z přelidnění ČLR. Vedení zde odkazuje na řadu problémů, které by způsobil neřízený růst populace. Zároveň je v dokumentu zmíněn dostatek statistických údajů, které jasně utvrzují vládu v jejím přesvědčení. Problémy způsobené neřízeným růstem obyvatel se týkají zejména oblasti ekonomie, sociologie a ekologie. Vláda zde například upozorňuje na problémy s udržením trvalého hospodářského růstu, na nezaměstnanost a kolísání mezd, na zhoršující se environmentální situaci v důsledku větší spotřeby zdrojů a na znečištění životního prostředí. Závažný problém vláda vidí v nedostatečné využitelnosti orné půdy a v produkci obilí, která ač je nejvyšší na světě, nestačí potřebám početného čínského obyvatelstva. V dokumentu jsou naopak zmíněny pozitivní přínosy rodinného plánování, vláda poukazuje například na zvýšení životní úrovně, zkvalitnění vzdělání, snížení mortality a zlepšení společenského postavení žen. Vláda v dokumentu zároveň volá po odstranění tradičních pořádků a vyjadřuje se k složitému postavení chudého venkovského obyvatelstva. Situaci na venkově vidí následovně: „*čím chudší jsou, tím mají více dětí a čím více mají dětí, tím chudší se stávají*,“⁶³ proto vláda obhájí politiku jednoho dítěte a předkládá ji jako nástroj ke zlepšení celospolečenské situace.

⁶¹ Akční program stanovoval, že tvorba a realizace populační politiky souvisí s vlastní odpovědností každé země. Populační politika by měla brát v úvahu hospodářské, sociální a environmentální rozdíly v každé zemi a respektovat různá náboženství, etické hodnoty, kulturní prostředí a filozofii národa.

⁶² „*White paper*“ je oficiální zpráva vydávaná některými světovými vládami, kde jsou poskytnuty informace ke konkrétnímu tématu a podrobnosti o budoucích plánovaných zákonech.

⁶³ INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: Family Planning in China. Beijing, 1995. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/familypanning/index.htm>.

V dokumentu se vláda vyjadřuje i k postavení etnických menšin, u kterých oficiálně povoluje dvě děti.

Vzhledem k novým právním předpisům a vydání vládního *White paperu* lze od druhé poloviny 90. let považovat politiku jednoho dítěte za pružnější a uvolněnější.

V prosinci roku 2000 vydala Čína další *White paper* na téma populačního růstu a rozvoje ČLR v 21. století. V tomto dokumentu vláda prohlašuje, že i nadále zastává stejnou populační politiku. Nejvýznamnějším bodem v dokumentu je prohlášení vlády, že se jí úspěšně podařilo snížit míru porodnosti. Snížení míry porodnosti má za následek odvrácení 300 miliónů porodů, které podle vlády společnosti ušetřily množství plateb za výchovu dětí, také zmírnily tlak populace na spotřebu zdrojů a ušetřily životní prostředí, v neposlední řadě se urychlil hospodářský rozvoj a zlepšila životní úroveň populace.⁶⁴

Číslo 300 miliónů je oficiální statistický údaj. Problémem je, zda je číslo skutečně reálné? Číslo vychází z předpokládané hrubé míry porodnosti, která vychází pouze z oficiálních údajů. Neoficiálně se však dá tvrdit, že nezapočítává množství tajných domácích porodů. Tajné porody a z nich narozené děti nebyly nikdy oficiálně spočítány, protože v případě Číny se jedná o trestný čin. Důsledkem je, že se k takovým dětem nikdo nepřiznává, tudíž nemohou být započteny do statistik. Přestože z uvedených důvodů nemůže být číslo považováno za příliš pravdivé, čínští představitelé je prezentují v oficiálních dokumentech, odkazují se na ně při různých stranických proslovech a triumfálně je prezentují v čínských i světových médiích.

Součástí čínského *White paperu* z roku 2000 je vyjádření vlády k cílům, kterých chce prostřednictvím populační politiky dosáhnout, principům politiky, akčnímu plánu, a k metodám, které budou využívány při aplikaci politiky. Čína v dokumentu uvádí několik zásadních cílů, jsou to například zlepšení právního systému, zlepšení celkové kvality života obyvatelstva nebo zajištění práv a zájmů žen. Vláda v dokumentu také uvádí, že v politice je potřeba respektovat přání lidí a přizpůsobit politiku tak, aby došlo

⁶⁴ INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: China's Population and Development in the 21st Century. Beijing, 2000. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/21st/index.htm>.

k vyvážené kombinaci národních zájmů a zájmů jednotlivců ve snaze zajistit šťastné a civilizované rodiny.⁶⁵

Okolo roku 2007 se v médiích začaly objevovat domněnky uvolňování politiky jednoho dítěte. Způsobilo je povolení vlád některých velkých měst, jako je například Kanton, kde bylo vzhledem k vysokému stárnutí populace rodičům, jedináčkům, povoleno mít druhé dítě. Výjimka jedináčkům byla povolena již dříve, ale netýkala se vysoce přelidněných oblastí. Uvolnění politiky však zůstalo pouhou domněnkou, neboť bývalý čínský prezident Hu Jintao (Chu Ťin-tchao) na 17. sjezdu Strany prohlásil: „*We will adhere to the basic state policy of family planning, keep the birthrate low and make the newborns healthier,*“⁶⁶ což znamená, že Čína bude dodržovat základní státní rodinnou politiku, udržovat nízkou porodnost a usilovat o větší zdraví novorozenců. Tvrzením Hu Jintao vyvrátil jakékoliv spekulace o uvolnění politiky.

Na Čínu a její představitele je vyvíjen čím dál tím větší tlak, aby od politiky jednoho dítěte ustoupili. Názory na uvolnění politiky vycházející nejen ze subjektivních přesvědčení mezinárodních organizací a různých zahraničních států, ale zní také čím dál tím častěji od odborníků, kteří je dokládají vědeckými studiemi a vyzkoumanými skutečnostmi. Západní odborníci napadají čínskou populační politiku a označují ji jako nevědeckou, ideologickou a propagandistickou.⁶⁷ Zároveň Číně vyčítají demografické problémy, především rychlé stárnutí populace a genderovou nerovnost, které politika způsobila. V neposlední řadě jí vytýkají, že brání čínským obyvatelům ve svobodném rozhodování o tom, kolik budou mít potomků.⁶⁸ Tvrzení vědců nedávno podložil výzkum, že politika jednoho dítěte není hlavním hnacím motorem nízké úrovně

⁶⁵ INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: China's Population and Development in the 21st Century. Beijing, 2000. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/21st/index.htm>.

⁶⁶ HU, Jintao. Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on Oct. 15, 2007. *China.org.cn* [online]. 2007 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm>.

⁶⁷ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 208

⁶⁸ WANG, Feng, CAI, Yong, GU, Baochang. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy?. *Population and Development Review* [online]. 2013, Vol. 38 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2013.00555.x/abstract>.

porodnosti v čínské společnosti,⁶⁹ ale naopak je to především zvyšující se životní úroveň Číňanů a s ní spojené náklady. Některé páry se tedy pro jedno dítě rozhodují zcela dobrovolně. Z tohoto důvodu přední světoví demografové volají po ukončení politiky jednoho dítěte.⁷⁰

V současném diskurzu odborné i laické veřejnosti se hovoří o upouštění od politiky jednoho dítěte. Čím dál tím více se můžeme z titulků světových novin dozvídat, že Čína odvolává politiku jednoho dítěte a vydává se demokratickou cestou v usměrnění populačního růstu a populačního vývoje. Opěrný bod těchto spekulací lze shledat v rozpuštění Národní komise pro populaci a rodinné plánování v březnu 2013 a převedení správy populační politiky pod čínské ministerstvo zdravotnictví. Vysoce postavený politik, náměstek ministryně zdravotnictví, Huang Jiefu (Chuang Ťie-fu) vyvrátil tyto spekulace tvrzením, že nevidí žádnou spojitost mezi byrokratickou úpravou a uvolněním populační politiky. Převedení populační politiky pod ministerstvo zdravotnictví bude podle jeho slov mnohem efektivnější.⁷¹

21. března 2014 vydala státní zpravodajská agentura ČLR, Xinhua News Agency, zprávu s titulkem „*Peking uvolňuje politiku rodinného plánování*“. Nejpodstatnější informací této zprávy je, že Pekingská vláda oznámila, že umožňuje párům pořízení druhého dítěte, a stačí pouze, aby jeden z partnerů byl narozený jako jedináček. Novela byla schválena na schůzi Stálého výboru Pekingského shromáždění lidových zástupců. Cílem novely je zvýšit porodnost a snížit tak budoucí finanční zátěž stárnoucí populace, přičemž pekingská vláda zde vychází z číselných údajů nízké průměrné porodnosti v hlavním městě, která se dlouhodobě, to je více než 18 let, drží na úrovni jeden porod na jednu ženu. Přitom pro zachování a nezmenšování stavu populace je nutný počet 2,1 dítěte na jednu ženu.⁷² Kromě Pekingu se pro stejné uvolnění rozhodla další samosprávná města a provincie. Současně byla politika uvolněna v Tianjinu, Zhejiangu (Če-ťiang), Jiangxi (Ťiang-ši) a v provincii Anhui (An-chuej).

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ ALCORN, Ted. China's new leaders cut off one-child policy at the root. *The Lancet* [online]. 2013, Vol. 381 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2813%2960697-2/fulltext?rss=yes>.

⁷² Beijing relaxes family planning policy. *Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/special/2014-02/21/c_133134342.htm.

Následovat je v březnu stejného roku měly také provincie Guangxi (Guang-ši), Hubei (Chu-bej) a Jiangsu (Ťiang-su). Ostatní provincie včetně Hunanu (Chu-nan), Qinghaie a samosprávného města Šanghaj se k uvolnění měly připojit v první polovině roku 2014.⁷³ Vlády také předpokládají, že uvolnění politiky bude mít za následek větší tlak hlavně na nemocnice, porodní oddělení, jesle a mateřské školy. Experti zároveň předpověděli, že první rok přibude 54 200 novorozeňat a průměrný roční přírůstek v následujících obdobích bude zhruba 40 000 novorozeňat.⁷⁴

Zpráva o uvolnění rodinného plánování otřásla světovými médii. Tato zpráva je prvním oficiálním nesppekulativním krokem k uvolňování politiky jednoho dítěte. Na druhou stranu však v listopadu 2014, úředník Zhao Yanpei (Čao Jen-pchej) z Národní komise pro zdravotnictví a rodinné plánování prohlásil, že Čína v současnosti nemá žádný časový plán pro uvolňování politiky jednoho dítěte, ale pečlivě sleduje demografické změny, které mohou mít vliv na úpravu politiky.⁷⁵ Páry, kde mají oba partneři sourozence, jsou nicméně i nadále vázány politikou jednoho dítěte. Povolení pro druhé dítě bylo uděleno 11 milionům párů, ale pouze 700 000 z nich podalo o druhé dítě reálnou žádost. Podle slov Zhaa Yanpeie toto číslo nesplňuje vládní očekávání.⁷⁶

Oficiální stanovisko vlády k roku 2015 je zmíněno ve Zprávě o činnosti vlády přednesené na výročním zasedání Všečínského shromáždění lidových zástupců a zní, že vláda bude prosazovat reformu v oblasti služeb rodinného plánování a ve způsobu, jakým jsou reformy uskutečňovány.⁷⁷

Otázkou tedy zůstává, ne zda bude Čína upouštět od své oficiální rodinné politiky, ale kdy od ní ve skutečnosti upustí? Uvolňování politiky začalo v roce 2007 a stále pokračuje. Oficiální stanovisko vlády je však závislé na předpokládaném ekonomickém vývoji, který je pro Čínu a její vládu prioritní. Do posledního pětiletého plánu, „*中国十二五计划*“ (Zhōngguó shíèr wǔ jìhuà), který končí rokem 2015,

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ No timetable for full relaxation on one-child policy in China. *Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/05/c_133768385.htm.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Full Text: Report on the Work of the Government. *News.Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2015-03/16/c_134071473.htm.

uvolnění politiky zatím zahrnuto nebylo. Proto je možné, že se politika jednoho dítěte oficiálně uvolní až přijetím následujícího pětiletého plánu anebo ještě o něco později.

3.1 Propaganda politiky jednoho dítěte

Základním úspěchem čínských kampaní, které vycházejí z oficiálních politik, je jejich představení široké čínské veřejnosti prostřednictvím vládní propagandy. Pomocí aktivní propagandy, která se objevila několikrát v průběhu čínské historie, například v období Velké kulturní revoluce, se Čína snažila masám vštípit základní myšlenku politiky, která posléze vedla k úspěšné aplikaci politiky v praxi. Cílem propagandy politiky jednoho dítěte bylo provést osvětu jak ve městech, tak především na čínském venkově, kde bylo přesvědčit obyvatele k praktikování politiky nejobtížnější.

Mezi nástroje, které byly v ČLR v rámci propagandy politiky jednoho dítěte použity, patří plakáty, hesla, novinová, rozhlasová a televizní reklama.⁷⁸ Politika jednoho dítěte tedy provázela obyvatele Číny na každém kroku. Cílovou skupinou propagace byla především mladá generace, manželé, nastávající matky a otcové. Pro tehdy ještě stále technicky málo rozvinutou Čínu, byly nejlepší možnou formou právě plakáty a hesla. Plakáty vizuálně přitahovaly pozornost lidí a výstižná hesla jasně sdělovala informace týkající se politiky. Navíc jsou obě propagační formy oproti ostatním relativně nízkonákladové.

Poměrně ostrá hesla k nové rodinné politice se zpočátku objevovala především na čínských venkovech. Hesla nabádala k přísnému dodržování politiky a vyhrožovala lidem různými formami trestů, pokud budou pravidla politiky jednoho dítěte porušena. Do této kategorie spadají například hesla:

- „打出来！堕出来！流出来！就是不能生下来！”⁷⁹

⁷⁸ THOMAS, Emma. *China's One-Child Policy: The Party's Rationale and the People's Response*.

Oregon, USA, 2011. Dostupné z: [https://www.wou.edu/las/socsci/history/senior_seminar_papers/2011/Senior Thesis](https://www.wou.edu/las/socsci/history/senior_seminar_papers/2011/Senior%20Thesis). Western Oregon University, s. 10.

⁷⁹ Promotional slogans of the One-child policy in China's countryside. *Offbeat China* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://offbeatchina.com/one-child-policy-promotion-slogans-in-chinas-countryside>.

(Dǎ chūlái! Huī chūlái! Liú chūlái! Jiùshì bùnéng shēng xiàlái!)

„Ubijte to! Zničte to! Potraťte to! Prostě to nenechte narodit!“

- „宁可血流成河，不准[多]生一个!“⁸⁰

(Nìngkě xuè liú chéng hé, bù zhǔn [duō] shēng yīgè!)

„Raději ať krev teče jako řeka, než aby se to [toho tolik] narodilo!“

- „一人超生，全村结扎!“⁸¹

(Yīrén chāoshēng, quán cūn jiézā!)

„Pokud se narodí o člověka více, celá vesnice bude podvázána!“

- „一胎上环，二胎结扎，超怀又引又扎，超生又扎又罚!“⁸²

(Yī tāi shàng huán, èr tāi jiézā, chāo huái yòu yǐn yòu zhā, chāoshēng yòu zhā yòu fá!)

„Po jednom dítěti nitroděložní tělísko, po druhém ligace, při dalším těhotenství potrat a ligace, při porodu navíc ligace a trest!“

Obrázek 1: Slogan k politice jednoho dítěte

Zdroj: Promotional slogans of the One-child policy in China's countryside: One family to have an excess child, the whole village will be sterilized. *Offbeat China* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://offbeatchina.com/one-child-policy-promotion-slogans-in-chinas-countryside>

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

Později se ale politika jednoho dítěte začala uvolňovat a dříve existující slogany byly postupně až do současnosti nahrazovány mírnějšími a humánnějšími verzemi a výrazy. Zároveň se většina mírnějších hesel stala součástí plakátové propagandy.

Plakáty vztahující se k rodinnému plánování se na území Číny začaly objevovat v druhé polovině 80. let. Plakáty zpravidla zobrazují děti samotné nebo s jejich rodiči. Zajímavé je, že děti vyobrazené na plakátech jsou obvykle batolata, u kterých nelze s jistotou určit pohlaví, anebo děti předškolního věku, přičemž naprostá většina vyobrazených dětí jsou právě dívky. Důvodem pro preferenci dívek na plakátech je pravděpodobně snaha čínské vlády bojovat proti dívčí infanticidě.

Důležitý je celkový dojem plakátu. Na plakátech dominují jasné syté barvy, na nápisy je většinou použita červená barva, která je v Číně barvou radosti a štěstí. Dojem radosti navíc podporují šťastné a usmívající se obličeje rodin a dětí, které jsou na plakátech vyobrazeny. Politika jednoho dítěte tudíž nemá být brána jako něco, co lidi omezuje, ale naopak něco, z čeho by měli mít prospěch a dobrý pocit.

Plakáty se dají tematicky rozdělit do několika skupin. Rozdělení je individuální, v této práci jsou na ukázkou záměrně zvoleny tři skupiny.

První skupinu tvoří plakáty, které představují rodinnou politiku jako základní politiku státu. Jedním z nejznámějších plakátů je plakát autora Zhou Yuweie (Čou Jüweij), který byl publikován v roce 1986.⁸³ Plakátu vévodí heslo:

- „实行计划生育，贯彻基本国策“⁸⁴
(Shíxíng jìhuà shēngyù, guàncè jīběn guócé)
„Provádějte politiku rodinného plánování, realizujte základní státní politiku.“

Dalším obecně známými hesly stejné kategorie plakátů jsou například:

- „少生优生振兴中华“⁸⁵
(Shǎo shēng yōushēng zhènxīng zhōnghuá)
„Méně porodů, kvalitnější porody, energický rozvoj Číny“

⁸³ *Chinese posters.net: Population policy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://chinese posters.net/themes/population-policy.php>.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

- „为革命实行计划生育“⁸⁶
(Wèi géming shíxíng jìhuà shēngyù)
„Rodinné plánování pro revoluci.“

Obrázek 2: Plakát k politice rodinného plánování

Zdroj: ZHOU, Yuwei. Carry out family planning, implement the basic national policy. *Chineseposters.net* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://chineseposters.net/posters/e13-415.php>

Druhou skupinu tvoří plakáty, které sdělují budoucí pozitivita a efekty rodinné politiky. V této skupině plakátů a sloganů vláda politice jednoho dítěte přisuzuje zlepšení hospodářského rozvoje země nebo zvýšení kvality obyvatelstva například prostřednictvím snadnějšího dosažení řádného vzdělání širokým vrstvám obyvatelstva. Mezi plakátová hesla, která v této skupině na Číňany apelují, patří:

⁸⁶ *Chineseposters.net: Population policy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://chineseposters.net/themes/population-policy.php>.

- „搞好计划生育，促进经济发展“⁸⁷
(Gǎohǎo jìhuà shēngyù, cùjìn jīngjì fāzhǎn)
„Odvádějte dobrou práci při rodinném plánování, podpořte ekonomický
rozvoj.“
- „提高人口素质，控制人口增长“⁸⁸
(Tígāo rénkǒu sùzhì, kòngzhì rénkǒu zēngzhǎng)
„Zlepšete kvalitu populace kontrolou jejího růstu.“

Třetí skupina plakátů je zaměřena na nerovnost pohlaví. Plakáty této skupiny se začaly objevovat o něco později než plakáty z prvních dvou skupin. Důvodem bylo prohloubení rozdílu mezi počtem mužů a nedostačujícím počtem žen. Rozdíly byly způsobeny především tradiční preferencí mužského potomka. Nicméně prostřednictvím sloganů z těchto plakátů vláda jasně sděluje informaci, že dívky jsou pro společnost stejně hodnotné jako chlapci. Plakátům dominují hesla:

- „男女平衡家家乐，社会和谐代代兴“⁸⁹
(Nán nǚ pínghéng jiā jiā lè, shèhuì héxié dài dài xìng)
„Rovnováha mužů a žen, všechny rodiny šťastné, harmonická společnost,
všechny generace prosperující.“
- „生男生女一样好，女儿也是传后人“⁹⁰
(Shēngnán shēngnǚ yīyàng hǎo, nǚ'ér yěshì chuánhòurén)
„Rodit chlapce nebo děvčata, obojí je stejně dobré, děvčata jsou také
pokračovatelkami rodu.“

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ TSINTOLAS, Alexa. *China's One-Child Policy* [online]. 2013 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://alexatsintolas.weebly.com/index.html>.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ 人口计生委将清理计生标语口号 推荐 190 条新口号. 中华人民共和国中央人民政府 [online]. 2013 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: http://www.gov.cn/gzdt/2007-08/04/content_705985.htm.

Obrázek 3: Plakát k rodinnému plánování

Zdroj: 计划生育标语图片. Nipic.com [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:

<http://www.nipic.com/show/4/79/5748364kdcf46fb1.html>

- „今天的女孩，明天的建设者“⁹¹
(Jīntiān de nǚhái, míngtiān de jiànshèzhě)
„Dnešní dívky, zítřejší budovatelky.“

Obrázek 4: Plakát k rodinnému plánování

Zdroj: 今天的女孩明天的建设者. Nipic.com [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:

<http://www.nipic.com/show/4/79/3874883k944ac4a2.html>

⁹¹Tamtéž.

Plakáty a hesla politiky rodinného plánování prošly od jejího zavedení postupným vývojem. V první polovině 80. let, kdy byla politika jednoho dítěte nejpřísnější, se objevovala především na venkově poměrně radikální hesla. Spousta z nich však byla v pozdějším období nepatrně zmírněna pozměněním čínských znaků. Ze začátku byl v plakátových heslech kladen důraz především na představení rodinné politiky jako politiky státní. Později se začaly objevovat hesla propagující kladné efekty rodinné politiky na čínskou populaci. V 90. letech se vzhledem k obavám čínské vlády z nárůstu genderového nepoměru plakátová rétorika zmírnila a byla cílena na rovnost pohlaví a preferenci dívek.

Jednou z posledních změn v propagaci politiky rodinného plánování bylo představení 190 oficiálních hesel, které v roce 2007 vydala Národní komise pro populaci a rodinné plánování.⁹²

⁹² Tamtéž.

4. DŮSLEDKY POLITIKY RODINNÉHO PLÁNOVÁNÍ V ČÍNĚ

Politika rodinného plánování s sebou přinesla řadu důsledků, které jsou jak pozitivní, tak také negativní, což je zároveň hlavním důvodem kritiky této politiky. Příčiny důsledků politiky rodinného plánování lze sledovat především v demografické rovině. Důsledky plynoucí z demografické roviny zasahují hlavně oblast sociální a ekonomickou. Důsledky je potřeba vnímat jako vzájemně propojené celky, které dávají podněty pro další oblasti dopadu politiky. Těmi mohou být například ekologická nebo politická oblast.

Následky politiky jednoho dítěte v demografické oblasti zahrnují zejména omezení růstu počtu obyvatelstva, rychlé stárnutí populace a narůstající genderový nepoměr. Omezení populačního růstu má pro Čínu i svět kladný efekt, naopak stárnutí obyvatelstva a genderový nepoměr je považován za negativní. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, Čína oficiálně prohlašuje, že odvrátila přibližně 300 milionů porodů. Kdyby Čína nezavedla politiku jednoho dítěte a těchto 300 milionů porodů by bylo připočteno k současnému stavu obyvatelstva, velikost čínské populace by stoupla k počtu 1,7 miliard lidí. Čína by se stala ještě přelidněnější, než je v současnosti a určitě by byla ostatními světovými vládami silně kritizována za to, že se svou narůstající populací nic neprovedla.⁹³ Důsledky přelidněnosti vedou především ke snížení životní úrovně Číňanů, ale například také k větší spotřebě přírodních zdrojů, která způsobuje závažné ekologické problémy.

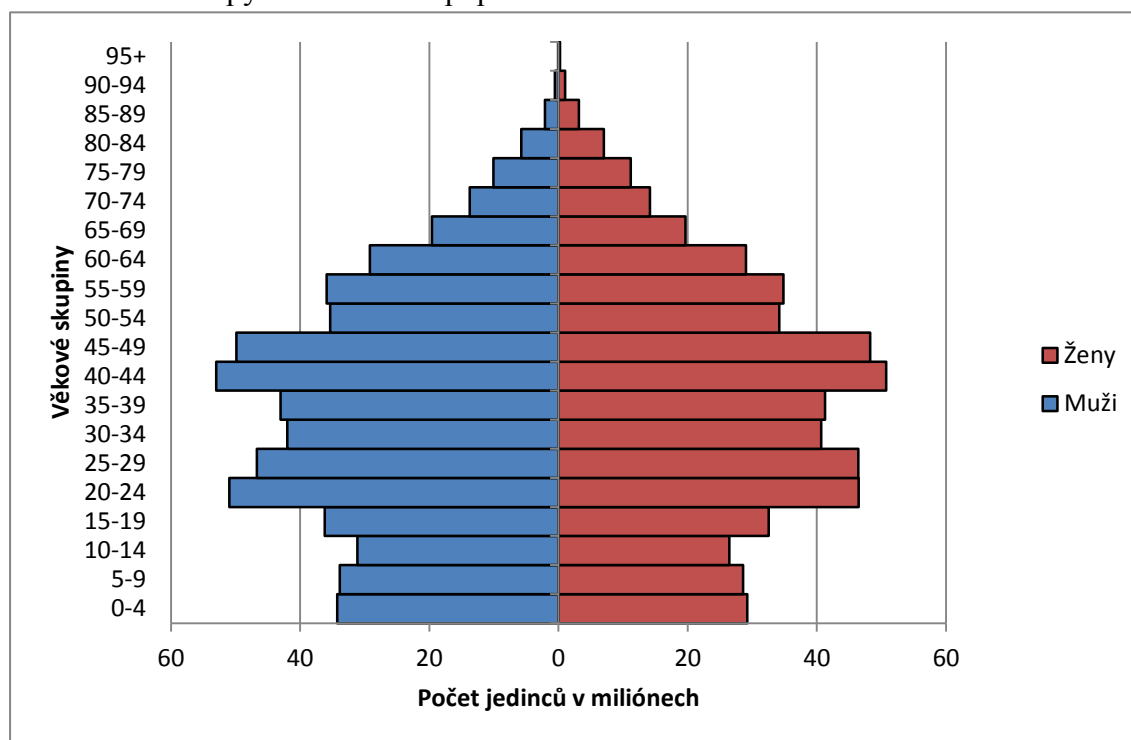
Jedním z důvodů rychlého stárnutí populace je snížení míry porodnosti a zkvalitnění zdravotní péče, která vede k poklesu úmrtnosti. Rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých tvoří přirozený přírůstek obyvatelstva.⁹⁴ V roce 1978 činila

⁹³ HESKETH, Therese; ZHU, Wei Xing. Health in China: The one child family policy: the good, the bad, and the ugly. *Bmj* [online]. 1997, [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.bmj.com/content/314/7095/1685>.

⁹⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Obyvatelstvo [online]. 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23173345/pohyb_obyvatelstva_akt2014_x.pdf/74bb9915-5b90-4c62-a266-a5730b2dce10?version=1.0.

míra přirozeného přírůstku v Číně 12 ‰, zatímco v roce 2013, kdy Čínský statistický úřad udává poslední aktuální data, se tato míra snížila na 4,92 ‰.⁹⁵ Druhým významným faktorem, který souvisí se stárnutím, je věková kompozice obyvatelstva. Data z roku 2013 udávají věkové složení čínského obyvatelstva: obyvatelstvo ve věku 0-14 let zaujímá 16,4 ‰; věková skupina 15-64 let zaujímá 73,9 ‰; obyvatelstvo nad 65 let zaujímá 9,7 ‰.⁹⁶ Podstatné jsou především změny ve věkové struktuře obyvatelstva za posledních 33 let. V roce 1982 zaujímala nejmladší věková skupina 33,6 ‰, prostřední skupina 61,5 ‰ a obyvatelstvo nad 65 let 4,9 ‰. Procentuální hodnota nejmladší věkové skupiny se tedy propadla přibližně o polovinu, zatímco procentuální hodnota věkové skupiny nad 65 let přibližně o polovinu vzrostla.

Graf 3: Věková pyramida čínské populace k roku 2013

Data jsou převzata z NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Yearbok* [online]. Beijing: China Statistics Press, 2014 [cit. 2015-04-24]; graf je vlastní.

⁹⁵ NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Yearbok* [online]. Beijing: China Statistics Press, 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>.

⁹⁶ Tamtéž.

Genderový nepoměr je v Číně dlouhodobým problémem, který původně vychází z konfuciánské tradice. Konfuciánská tradice preferuje mužské potomky jako pokračovatele rodu před potomky ženskými.⁹⁷ Politika jednoho dítěte sice zásadní genderový nepoměr nezpůsobila, ovšem díky selektivním potratům k ní rozhodně přispěla. Selektivní potraty jsou sice v ČLR zákonem zakázány, ale je obecně známo, že se stále ještě uskutečňují.⁹⁸ Údaje z roku 2013 udávají průměrný genderový poměr 105,22 mužů na 100 žen. Největší rozdíl zasahuje věkovou skupinu 0-14 let, kdy počet mužů převyšuje hodnotu 117 na 100 žen.⁹⁹ Genderový nepoměr vede k závažným sociálně-psychologickým důsledkům, které jsou v textu nastíněny níže.

Sociální důsledky politiky rodinného plánování se dají rozdělit na pozitivní a negativní. Mezi pozitivní důsledky politiky patří zejména emancipace žen a zlepšení péče o děti. Zavedením politiky jednoho dítěte již ženy nejsou tradičně omezeny pouze na „rození dětí a starání se o domácnost“. Naopak se zapojují do pracovního procesu a mohou tak zvyšovat ekonomický růst země. Zároveň dochází k jejich socializaci.

Politika jednoho dítěte přispěla ke zlepšení a zkvalitnění péče o děti nejen na zdravotní a vzdělávací úrovni. Rodiče svému jedinému dítěti v současnosti věnují více času a větší pozornost. Dcery těží ze svého statusu jednoho dítěte v rodině obdobně jako synové, neboť na ně rodiče vynakládají stejné množství investic.¹⁰⁰ Především se tedy zlepšilo postavení dívek v rodině.

Přílišná péče o dítě však poslední dobou přerůstá v „syndrom malých císařů“.¹⁰¹ Rodiče a především prarodiče svého jediného vnoučka nebo jedinou vnučku rozmazlují.

⁹⁷ HORÁLEK, Adam. Mýty o politice jednoho dítěte. *Geografické rozhledy* [online]. 2011, roč. 20, s. 10-11 [cit. 2013-03-06]. ISSN 1210-3004. Dostupné z:

http://www.kas.upol.cz/uploads/media/myty_o_populacni_politice_ciny.pdf.

⁹⁸ HESKETH, Therese; LU, Li; ZHU, Weixing. The Effect of China's One-Child Family Policy after 25 Years. *New England Journal of Medicine* [online]. 2005, vol. 353, s. 1173 [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp051833>.

⁹⁹ NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Yearbook* [online]. Beijing: China Statistics Press, 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>.

¹⁰⁰ HESKETH, Therese; ZHU, Wei Xing. Health in China: The one child family policy: the good, the bad, and the ugly. *Bmj* [online]. 1997, [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.bmj.com/content/314/7095/1685>.

¹⁰¹ Tamtéž.

Následky rozmazlování mohou vést k závažným psychologickým problémům dětí při setkání s kolektivem. V dospělosti mohou problémy vyústit v obtíže se socializací. Rozmazlení jedinci mohou mít například pocit, že dostanou všechno na světě. Těmto lidem pak mohou hrozit obtíže v osobním i profesním životě. Mohou mít problém například s přehnanými nároky na volbu partnera nebo nebudou schopni přijmout podřízenou pozici v organizaci z důvodu nízkého příjmu. Syndrom malého císaře tedy patří k negativním dopadům politiky jednoho dítěte.

Nedostatek žen, který vychází z genderového nepoměru, může mít závažný společenský dopad především na psychické problémy mužů, kteří se v budoucnu nebudou schopni oženit a založit vlastní rodinu. Důsledky mohou vyústit až k takovým extrémům jako jsou únosy a nelegální obchod se ženami nebo ke zvýšenému zájmu o prostituci a k pravděpodobnému nárůstu sexuálně přenosných pohlavních chorob.¹⁰²

V důsledku nelegálních porodů v Číně vzniká zvláštní sociální vrstva obyvatelstva „děti nikoho“. Mezi tuto část obyvatelstva spadají všechny neregistrované děti narozené v období po zavedení politiky jednoho dítěte. Důvodem jejich neregistrace je neudělení oficiálního povolení rodičům mít dítě. Přestože nikdo nezná reálný počet takto narozených dětí, na počátku 90. let byl odhadován mezi 2 – 4 milióny.¹⁰³ Neregistrované děti žijí většinou na venkově u svých vzdálených příbuzných a patří k nejchudším vrstvám společnosti. Děti nemají nárok na vzdělání a zdravotní péči. Jednou z jejich nadějí zlepšení svého postavení ve společnosti může být například to, že jejich rodiče spolu s příbuznými našetří dostatečné množství peněz, aby mohly být děti registrovány zpětně. Čínští experti na populaci v rozhovoru z roku 1999 předpokládají, že většina neregistrovaných dětí nakonec stejně pravděpodobně oficiální registraci obdrží.¹⁰⁴

¹⁰² HESKETH, Therese; LU, Li; ZHU, Weixing. The Effect of China's One-Child Family Policy after 25 Years. *New England Journal of Medicine* [online]. 2005, vol. 353, s. 1173 [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMhpr051833>.

¹⁰³ HRADILOVÁ, Veronika. *Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně*. Právní fórum, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 303.

¹⁰⁴ GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>, s. 207.

Sociální dopad politiky lze shledat také například v „kupování dětí“. Ve skutečnosti se samozřejmě nejedná o reálný obchod s dětmi. „Koupené děti“ jsou přímí potomci velmi majetných Číňanů, kteří, aby mohli mít větší počet potomků, za narození těchto dětí zaplatili čínským úřadům.¹⁰⁵ Kupováním dětí se především pocitově prohlubují společenské a ekonomické rozdíly mezi bohatší a chudší vrstvou obyvatelstva.

Ekonomické důsledky politiky jednoho dítěte plynou z demografických a sociálních důsledků. Důsledky nízké porodnosti a stárnutí obyvatelstva způsobují postupný pokles jedinců v produktivním věku. Stárnutí zároveň vyvolává nutnost důchodových reforem.

Přestože se počet jedinců v produktivním věku, 15-64 let, během posledních 33 let zvýšil, vzhledem ke snižující se míře porodnosti lze v příštích desetiletích v Číně očekávat spíše relativní pokles počtu jedinců v produktivním věku. Pokles počtu lidí v produktivním věku znamená snížení výrobního faktoru, práce. Jestliže dojde k poklesu práce, dojde ke snížení výkonnosti ekonomiky, lze tak ve výsledku očekávat také pokles hrubého domácího produktu. Pokles HDP se projeví ve snížení potencionálního ekonomického bohatství země. Pokles pracovní síly může mít za následek například zvýšení finančních nároků na mzdy. Čína tedy pomalu ztrácí ekonomickou výhodu v levné pracovní síle.

Stárnutí obyvatelstva vystihuje fenomén s názvem „4:2:1“. Fenomén „4:2:1“ prakticky zobrazuje závislost čtyř prarodičů na dvou rodičích, na kterých je současně závislý jeden potomek.¹⁰⁶ Fenomén vyvíjí čím dál tím větší tlak na dva rodiče, kteří se podle zvyklosti musí postarat o pět osob. V budoucnu by jim měl pomoci propracovanější penzijní systém. V současnosti v Číně fungují dva druhy penzijního systému, městský a venkovský. Rozdíl mezi městským a venkovským systémem tkví v tom, že městský systém se opírá o příspěvky zaměstnancům ze státních podniků,

¹⁰⁵ Dalším způsobem jak si zámožní Číňané pořizují děti je odjezd a tajný porod v zahraničí. Z hlediska zahraničí jsou výhodné takové státy, ve kterých novorozenci nabývají automatické státní občanství, mezi tyto státy patří například Kanada.

¹⁰⁶ HESKETH, Therese; LU, Li; ZHU, Weixing. The Effect of China's One-Child Family Policy after 25 Years. *New England Journal of Medicine* [online]. 2005, vol. 353, s. 1174 [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMhpr051833>.

zatímco oporu venkovského systému tvoří dobrovolné příspěvky.¹⁰⁷ Dobrovolné příspěvky vyvolávají tlak na mladší rodinné příslušníky. Úkolem čínské vlády je zlepšit penzijní systém v ČLR tak, aby došlo k snížení finanční zátěže rodičů.

Stárnutí populace je dlouhodobým problémem většího množství vyspělých ekonomik. V důsledku stárnutí čínské populace demografové prohlašují, že pravděpodobnější je, že Čína dříve zestárne, než stihne zbohatnout.¹⁰⁸

¹⁰⁷ WILMINGTON Ltd. *Pension Funds Online: China* [online]. 2015 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z:<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/china/105>.

¹⁰⁸ WEE, Sui-Lee. China risks getting old before it gets rich. *Reuters* [online]. 2011 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z:<http://www.reuters.com/article/2011/04/27/us-china-demography-idUSTRE73Q1SC20110427>.

ZÁVĚR

Problematika populačního růstu v Čínské lidové republice je předmětem mnoha diskuzí s ohledem na názorový vývoj vrchních představitelů čínské vlády. Vysoký populační růst, který v Číně gradoval ve 20. století, a který zde pokračuje i v současnosti, se stal předmětem znepokojení čínských a světových demografů. Především se však přelidnění Číny stalo jednou z hlavních obav vrchních vládních představitelů Číny, kteří je spojovali se zpomalením ekonomického rozvoje země. Vedení Číny se z důvodu obav na konci 70. let 20. století rozhodlo zavést novou radikální antinatalitní populační politiku a omezit tak přirozený populační růst obyvatelstva. Lze tvrdit, že tato populační politika trvá s mírnými změnami dodnes.

Počátkem roku 2014 byla Pekingským shromážděním lidových zástupců schválena novela dosavadních předpisů týkajících se politiky rodinného plánování. Novela přináší změnu v politice rodinného plánování v tom ohledu, že od roku 2014 stačí, aby pouze jeden z manželů byl narozený jako jedináček, a těmto manželům bude na základě žádosti uděleno povolení pořídit si druhé dítě. Změna legislativy zároveň proběhla v Tianjinu a ve čtyřech dalších provinciích. Tato změna je dílčím pokrokem v problematice populační politiky a rodinného plánování v Číně, avšak stále ještě nelze vyvozovat závěry v tom smyslu, že Čína politiku rodinného plánování opouští.

Již od založení Čínské lidové republiky v roce 1949 docházelo k proměnlivému názorovému vývoji čínských politických vůdců k problematice populačního růstu. Na počátku 50. let byli politici pozitivně nakloněni populačnímu růstu, neboť se v něm odrážela velikost a síla čínského národa. Ovšem už ke konci 50. let došlo k prvním obavám z přelidnění Číny a z jeho negativních důsledků na budoucí ekonomický vývoj země. Obavy během 60. a 70. let z možného zvýšeného početního stavu obyvatelstva nabývaly na síle a koncem 70. let se čínští představitelé rozhodli populační růst zastavit. V té době došlo k vyhlášení radikální antinatalitní politiky v podobě politiky jednoho dítěte. Tato politika se ještě zостřila v průběhu 80. let, ale zhruba v druhé polovině let 90. se, především z důvodů protestů venkovského obyvatelstva, začaly názory vedení na politiku jednoho dítěte nepatrně mírnit. Na počátku nového tisíciletí nabyla rétorika vedení strany k politice jednoho dítěte lehce alibistický význam, když Čína prezentovala úspěchy politiky prohlášením o odvrácení 300 miliónů porodů. Do konce prvního

desetiletí nového tisíciletí Čína rozšířila některá opatření uvolňující pravidla rodinné politiky po celé Číně a v roce 2014 přišla Pekingská vláda již se zmíněnou dílčí reformou. Oficiální stanovisko vlády v roce 2015 k otázce budoucího vývoje politiky rodinného plánování je, že vláda je nakloněna k reformám v oblasti rodinného plánování.

Základní právní úpravu politiky jednoho dítěte ošetřuje Zákon ČLR o populaci a rodinném plánování z roku 2001, který je účinný od 1. září 2002. Dalšími právními předpisy regulujícími některé aspekty politiky jednoho dítěte jsou Manželský zákon z roku 1980, Zákon ČLR na ochranu práv a zájmů žen z roku 1992, Zákon ČLR o zdravotní péči těhotných žen a kojenců z roku 1994 a Zákon ČLR o ochraně nezletilých z roku 2006. Právní úpravu politiky rodinného plánování ošetřují také vyhlášky jednotlivých vlád na místních úrovních.

Za nedodržení pravidel politiky jednoho dítěte jsou stanovené sankce, mezi které patří finanční pokuty, odepření zdravotní péče, ztráta sociálních jistot, vynutitelná interrupce, zadržení těhotné ženy nebo jiného rodinného příslušníka, nucená antikoncepce nebo sterilizace, ztráta zaměstnání, ztráta živnostenského oprávnění, vyloučení z Komunistické strany Číny, zamítnutí úvěru, zamítnutí vydání cestovního pasu, odebrání povolení k pobytu, odebrání řidičského průkazu a konfiskace majetku.

Politika rodinného plánování má pro obyvatele Číny nejvýraznější dopady v možnosti pořídit si ve většině případů maximálně dvě děti a v tomto smyslu omezuje podstatným způsobem svobodu rozhodování. Zároveň však v jejím důsledku v Číně došlo ke zkvalitnění zdravotní péče, k rozvoji vzdělání obyvatelstva nebo k větší emancipaci žen, přesto tato pozitiva stále nedosahují západního standardu. Hlavními důsledky politiky rodinného plánování pro Čínskou lidovou republiku jsou především stárnutí obyvatelstva a genderový nepoměr v neprospěch žen.

V této práci byly shrnuty stěžejní názory na populační vývoj v Číně, včetně jejich proměn v čase, až do roku 2015. Do budoucna bude zajímavé sledovat další kroky čínského politického vedení podniknuté v rámci populační politiky a rodinného plánování.

Resumé

This bachelor thesis aims to analyse the development of the People's Republic of China leadership's opinions on the issue of population growth. The thesis describes the population policy in China during the second half of the 20th century. The thesis is mainly focused on characteristics of the one-child policy and its development up to the beginning of the year 2015. For this purpose, an analysis of the Chinese legislation was made with the aim to find out, how does one-child policy actually work. The main goal of the bachelor thesis is to describe the history of the Chinese leadership's attitudes towards population policy via analyses of the official Chinese government documents and the scientific Western literature. The aim of this thesis is to find out when Chinese politicians made the changes in their opinions on the issue of population growth and what changes have they made. Furthermore the aim is to find out which propaganda methods have been used for the population and family planning policy and what impact did the policy bring to the people of China.

Key words: one-child policy, population policy, family planning, propaganda, China

Prameny a literatura

Tištěné zdroje

ENGLAND, Robert Stowe. *Aging China: the demographic challenge to China's economic prospects*. Westport, Conn.: Praeger, The Washington papers, 2005. 137 s. ISBN 0-275-98683-7.

FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 604.

HORÁLEK, Adam. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 179 s. ISBN 978-802-4438-399.

HRADLOVÁ, Veronika. Právní aspekty politiky jednoho dítěte v Číně. *Právní fórum*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, VI, 7/2009, s. 297-304.

LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003. 125 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 1/2003. ISBN 80-86729-01-X.

VAŇO, Boris, Danuša JURČOVÁ a Ján MÉSZÁROS. *Základy demografie*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2003, 133 s. Právo - ekonómia - demografia. ISBN 80-968-9273-8.

ZEMÁNEK, Petr. *Demografie a populační politika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 67 s. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3368-4.

Elektronické zdroje

ALCORN, Ted. China's new leaders cut off one-child policy at the root. *The Lancet* [online]. 2013, Vol. 381 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2813%2960697-2/fulltext?rss=yes>

Beijing relaxes family planning policy. *Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/special/2014-02/21/c_133134342.htm.

BONGAARTS, John, SINDING, Steven. Population Policy in Transition in the Developing World. *Science Magazine* [online]. 2011, Vol. 333 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://josecarilloforum.com/>

Chinese director Zhang Yimou fined \$1.2 mln for violating one-child policy. *Euronews* [online]. 2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2014/01/09/chinese-director-zhang-yimou-fined-dollar-1-2-mln-for-violating-one-child-policy/>

Chineseposters.net: Population policy [online]. 2014 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://chineseposters.net/themes/population-policy.php>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Obyvatelstvo [online]. 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23173345/pohyb_obyvateľstva_akt2014_x.pdf/74bb9915-5b90-4c62-a266-a5730b2dce10?version=1.0

Full Text: Report on the Work of the Government. *News.Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2015-03/16/c_134071473.htm.

GREENHALGH, Susan. Planned births, unplanned persons: "Population" in the making of Chinese modernity. *American Ethnologist*. 2003, Vol. 30. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ae.2003.30.2.196/abstract>

GREENHALGH, Susan. Science, Modernity, and the Making of One-child Policy. *Population and Development Review* [online]. 2003, Vol. 29 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2003.00163.x/abstract>

HESKETH, Therese; LU, Li; ZHU, Weixing. The Effect of China's One-Child Family Policy after 25 Years. *New England Journal of Medicine* [online]. 2005, vol. 353, s. 1171-1176 [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMhpr051833>

HESKETH, Therese; ZHU, Weixing. Health in China: The one child family policy: the good, the bad, and the ugly. *Bmj* [online]. 1997, [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.bmj.com/content/314/7095/1685>

HORÁLEK, Adam. Mýty o politice jednoho dítěte. *Geografické rozhledy* [online]. 2011, roč. 20, s. 10-11 [cit. 2013-03-06]. ISSN 1210-3004. Dostupné z: http://www.kas.upol.cz/uploads/media/myty_o_populacni_politice_ciny.pdf

HU, Jintao. Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on Oct. 15, 2007. *China.org.cn* [online]. 2007 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm>

INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: China's Population and Development in the 21st Century. Beijing, 2000. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/21st/index.htm>

INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Chinese Government White Paper: Family Planning in China. Beijing, 1995. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/familypanning/index.htm>

计划生育标语图片. *Nipic.com* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.nipic.com/show/4/79/5748364kdcf46fb1.html>

今天的女孩明天的建设者. *Nipic.com* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.nipic.com/show/4/79/3874883k944ac4a2.html>

MALTHUS, Thomas. *An Essay on the Principle of Population*. London: Electronic Scholarly Publishing, 1998. Dostupné z: <http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf>

NAKRA, Prema. China's "One-Child" Policy: The Time for Change is Now!. *World Future Review* [online]. 2012, Vol. 4 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://wfr.sagepub.com/content/4/2/134.short>

NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Yearbok* [online]. Beijing: China Statistics Press, 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>

No timetable for full relaxation on one-child policy in China. *Xinhuanet.com* [online]. 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/05/c_133768385.htm.

People's Republic of China. Marriage Law of the People's Republic of China. In: *Civil and Commercial Laws*. 1980. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384064.htm

People's Republic of China. Law of the People's Republic of China on Maternal and Infant Health Care. In: *Administrative law*. 1994. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383796.htm

People's Republic of China. Law of the People's Republic of China on the Protection of Minors. In: *Constitution and the Related Laws*. 2006. Dostupné z: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383869.htm

People's Republic of China. Population and Family Planning Law of the People's Republic of China. 2001. Dostupné z: <http://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/population-and-family-planning-law-of-the-peoples-republic-of-china>

Promotional slogans of the One-child policy in China's countryside. *Offbeat China* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://offbeatchina.com/one-child-policy-promotion-slogans-in-chinas-countryside>

人口计生委将清理计生标语口号 推荐 190 条新口号. 中华人民共和国中央人民政府 [online]. 2013 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: http://www.gov.cn/gzdt/2007-08/04/content_705985.htm

The one-child policy: Smashing a relic. *The Economist* [online]. 2013 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/analects/2013/11/one-child-policy>

THOMAS, Emma. *China's One-Child Policy: The Party's Rationale and the People's Response*. Oregon, USA, 2011. Dostupné z: https://www.wou.edu/las/socsci/history/senior_seminar_papers/2011/

TSINTOLAS, Alexa. *China's One-Child Policy* [online]. 2013 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://alexatsintolas.weebly.com/index.html>

United Nations, Department of Economics and Social Affairs. *Population Division, Policy Section* [online]. United Nations, 2014 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://esa.un.org/PopPolicy/charting/graphs.aspx>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs. *World Population Prospects: The 2012 Revision* [online]. United Nations, 2013 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2k0data.asp>

WANG, Feng, CAI, Yong, GU, Baochang. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy?. *Population and Development Review* [online]. 2013, Vol. 38 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2013.00555.x/abstract>

WANG, Feng. The Future of a Demographic Overachiever: Long-Term Implications of the Demographic Transition in China. *Population and Development Review* [online]. 2011, Vol. 37 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2011.00383.x/abstract>

WEE, Sui-Lee. China risks getting old before it gets rich. *Reuters* [online]. 2011 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2011/04/27/us-china-demography-idUSTRE73Q1SC20110427>

What is China's one-child policy? Does it apply to foreigners?. *Global Times One-Stop* [online]. 2015 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://onestop.globaltimes.cn/what-is-chinas-one-child-policy-does-it-apply-to-foreigners/>

What we do. *National Health and Family Planning Commission of the PRC* [online]. 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://en.nhfpc.gov.cn/2014-05/07/content_17491484.htm

WILMINGTON Ltd. *Pension Funds Online: China* [online]. 2015 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/china/105>

ZHANG, Laney. Children's Rights: China. *Library of Congress* [online]. 2015 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/law/help/child-rights/china.php>

ZHOU, Yuwei. Carry out family planning, implement the basic national policy. *Chinese posters.net* [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://chinese posters.net/posters/e13-415.php>

Seznam příloh

Příloha 1: Názvy čínských institucí.....	67
--	----

Přílohy

Příloha 1: Názvy čínských organizací a institucí

1. 北京市人民代表大会常务委员会 (Beijing Shi Renmin Daibiao Dahui Changwu Weiyuanhui), The Standing Committee of Beijing Municipal People's Congress, Stálý výbor Pekingského shromáždění lidových zástupců
2. 国家计划生育委员会 (Guojia Shengyu Jihua Shengyu Weizuanhui), State Birth Planning Commission, Státní komise pro plánování porodnosti
3. 共产主义青年团 (Gongchanzhuyi Qingniantuan), The Communist Youth League, Komunistická liga mládeže
4. 全国人民代表大会 (Quanguo Renmin Daibiao Dahui), National People's Congress, Všečínské shromáždění lidových zástupců
5. 全国人民代表大会常务委员会 (Quanguo Renmin Daibiao Dahui Changwu Weiyuanhui), Standing Committee of the National People's Congress, Stálý výbor Všečínského shromáždění lidových zástupců
6. 中华人民共和国国家人口和计划生育委员会 (Zhonghua Renmin Gongheguo Guojia Renkou He Jihua Shengyu Weishenghui), National Population and Family Planning Commission of the PRC, Národní komise pro populaci a rodinné plánování
7. 中华人民共和国国家卫生和计划生育委员会 (Zhonghua Renmin Gongheguo Guojia Weisheng He Jihua Shengyu Weiyuanhui), National Health and Family Planning Commission of the PRC, Národní komise pro zdravotnictví a rodinné plánování
8. 中华人民共和国卫生部 (Zhonghua Renmin Gongheguo Weishengbu), Ministerstvo zdravotnictví ČLR
9. 中国共产党中央委员会 (Zhongguo Gongchandan Zhongyang weiyuanhui), Central Committee of the Communist Party of China, Ústřední výbor komunistické strany Číny